

BERLON

06

2009
ročník 61
40 Kč

čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

OBSAH

- 203** _____ **Rozhodující podněty dětského čtenářství**
 > Otakar Chaloupka
- 206** _____ **ROZHOVOR**
V oblasti digitalizace je stále co řešit a zlepšovat...
 > Jiří Polišenský, Lenka Šimková
- 210** _____ **Zvukové knihy v roce 2009** > Jitka Němcová
- 212** _____ **KNIHOVNY A WEB 2.0**
Znalostní prostředí na Síti > Jan Rylich
- 214** _____ **REPETITIO EST MATER STUDIORUM**
Vývoj architektury knihoven v závislosti
na třech informačních explozích – 3. > Ladislav Kurka
- 221** _____ **Podobný obsah, rozdílné pojetí** > Blanka Konvalinková
- 223** _____ **JAK NA TO: Zákoník je také kniha**
Vyřazování knih z knihovního fondu > Kateřina Slušná
- 224** _____ **Knihovna Národního filmového archivu**
– informační zázemí oboru kinematografie > Pavla Janásková
- 230** _____ **Deset let projektu Česká knihovna** > Dagmar Perstická
- 232** _____ **Stěhování knihovny – náročná záležitost s velmi**
příjemným výsledkem > Jitka Helebrantová
- 234** _____ **KRONIKA**
Vzpomínka zcela osobní > Kateřina Klimešová Trojanová
- 235** _____ **Z KNIHOVEN**
- 237** _____ **VYŠLO V NAKLADATELSTVÍ**
KNIHOVNA Z OBÁLKY
- 238** _____ **ZUZANA HELINSKY ODPOVÍDÁ (NEJEN) ZE ŠVÉDSKA**
- 239** _____ **ZE SVĚTA**
- 240** _____ **NOVINKY Z FONDU KNIHOVNY KNIHOVNICKÉ LITERATURY**
NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR
 _____ **ZÁKLADNÍ KAMENY NOVÉ BUDOVY**
NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR ANEB NÁROD SOBĚ II – 29.
 > Jaroslav Císař

Středočeský kraj

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně,
 příspěvková organizace Středočeského kraje,
 ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485 ISSN 0011-2321

Šéfredaktorka: Mgr. Lenka Šimková

Redaktorka: Olga Vašková

Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková

Redakce a inzerce: Klementinum 190, 110 00 Praha 1,
 tel.: 224 941 159

e-mail: ctenar@svkkl.cz, redakcectenare@centrum.cz

Redakční rada:

PhDr. Jiřina Kádnerová (předsedkyně), Ing. Aleš Brožek,
 Ing. Jan Kaňka, PhDr. Šárka Kašpárková,
 PhDr. Ladislav Kurka, PhDr. Jan Meier, Ing. Jiří Mika,
 Mgr. Petra Miturová, Mgr. Alena Otrubová, Mgr. Jan Pěta,
 Paed. Vladislav Raška, PhDr. Vít Richter,
 PhDr. Vladimíra Švorcová, PhDr. Eva Žáková

Tisk: Serifa, Jinonická 80, 158 00 Praha 5

Distribuce:

Objednávky na předplatné přijímá
 redakce časopisu ČTENÁŘ: měsíčník pro knihovny
 Klementinum 190, 110 00 Praha 1, tel.: 224 941 159
 e-mail: ctenar@svkkl.cz, redakcectenare@centrum.cz,
 http://ctenar.svkkl.cz

Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a.s. – drobný prodej;
 MONITOR CZ, s.r.o.; SUWECO CZ s.r.o.;
 B. Welemínová – PERIODIKA.

Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím poštovní
 přepravy Praha čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994

Podávání novinových zásilek bylo povoleno

Českou poštou, s.p. OZSeČ Ústí nad Labem,
 dne 21. 1. 1998, j.zn. P-327/98

Předplatné pro Slovensko: L. K. PERMANENT spol. s r.o.,
 Hattalova č. 22, 831 03 Bratislava, tel.: +421 244 453 711
 e-mail: lkperm@lkpermanent.sk

Cena jednoho čísla 1,992 EUR, roční předplatné 22,572 EUR
 (dvojčíslu 2,656 EUR); cena jednoho čísla 40 Kč,
 roční předplatné 460 Kč (dvojčíslu 60 Kč)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR
 Knihovna 21. století

Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit publikované
 materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 5. 6. 2009

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

FROM THE CONTENTS

- > Key incentives to make children read *Otakar Chaloupka* |203
- > INTERVIEW: Digitization: still more to be done
Jiří Polišenský, Lenka Šimková |206
- > Audio books in 2009 *Jitka Němcová* |210
- > LIBRARIES AND THE WEB 2.0 *Jan Rylich* |212
- > REPETITIO EST MATER STUDIORUM:
 The development of library architecture in the context
 of three information explosions 3 *Ladislav Kurka* |214
- > Similar content, different conception Bologna and Liberec
 Children's Book Fairs *Blanka Konvalinková* |221
- > HOW TO: Statutes are books too – deaccession of books
 from library holdings *Kateřina Slušná* |223
- > National Film Archive Library – cinematography information
 resource *Pavla Janásková* |224
- > The Czech Library Project – ten years on
Dagmar Perstická |230
- > Moving a library – a challenge with a very pleasant outcome
Jitka Helebrantová |232
- > CHRONICLE *Kateřina Klimešová Trojanová* |234
- > From the libraries |235
- > Regular features

AUS DEM INHALT

- > Entscheidende Anregungen der Kinderleserschaft
Otakar Chaloupka |203
- > GESPRÄCH: Im Bereich der Digitalisierung ist immer
 was zu lösen *Jiří Polišenský, Lenka Šimková* |206
- > Tonbücher im Jahre 2009 *Jitka Němcová* |210
- > BIBLIOTHEKEN UND WEB 2.0 *Jan Rylich* |212
- > REPETITIO EST MATER STUDIORUM:
 Entwicklung der Bibliothekenarchitektur in Abhängigkeit
 auf drei Informationsexplosionen – 3 *Ladislav Kurka* |214
- > Ähnlicher Inhalt, verschiedenartige Auffassung
 – Messe des Kinderbuches in Bologna und in Reichenberg
Blanka Konvalinková |221
- > WIE DARAUF: Gesetzbuch ist auch ein Buch –
 Bücherausscheidungen aus dem Bücherfonds
Kateřina Slušná |223
- > Bibliothek des Nationalfilmarchivs – Informationshinterland
 des Bereichs Kinematographie *Pavla Janásková* |224
- > Zehn Jahre des Projekts Tschechische Bibliothek
Dagmar Perstická |230
- > Umsiedelung der Bibliothek – anspruchsvolle Angelegenheit
 mit sehr gutem Ergebnis *Jitka Helebrantová* |232
- > CHRONIK *Kateřina Klimešová Trojanová* |234
- > Aus dem Bibliotheken |235
- > Ständige Spalten

Vážení přátelé, čtení a čtenářství je problematika, která dlouhodobě zaměstnává psychology, sociology, pedagogy, literární teoretiky a další odborníky a dnes už i politiky. O způsobech a účinnosti podpory a rozvoje čtenářských dovedností se vedou diskuse, pořádají konference, průzkumy čtenářských zvyklostí, probíhají různé programy dotované z evropských i domácích prostředků. I příští knižní veletrh Svět knihy Praha 2010 bude věnován právě tomuto tématu.

Úvodní příspěvek šestého čísla Čtenáře, jehož autorem je literární kritik a teoretik, z různých úhlů nahlíží na příčiny nezájmu dnešních dětí o literaturu, nevyhýbá se ani kritickému pohledu na způsoby předkládání literárního díla dětskému čtenáři a v neposlední řadě nabízí východiska z tohoto stavu a možnosti obnovení vztahu dětí ke knize.

Z dalších materiálů bych ráda upozornila na rozsáhlý a odborně fundovaný rozhovor s PhDr. J. Poliškým z NK ČR o zajímavém a velmi aktuálním tématu, o problematice zachrany dokumentů ohrožených nejen degradací papíru pomocí digitalizace a mikrofilmování, o současném stavu těchto metod a jejich vyhlídkách do budoucna.

Třetí informační explozí – nástupem a rozvojem informačních technologií – uzavíráme seriál o architektuře knihoven. Jeho autor nám však přislíbil ještě jeden materiál, který předělané články doplní. Necháme se překvapit.

Máme radost, že se nám po půlroční přestávce podařilo do Čtenáře opět vrátit rubriku *Ze světa*. Velmi ochotně a se zaujetím se jí ujal Mgr. R. Giebisch, Ph.D. z Knižnického institutu NK.

Přesně 21. června v 6 hod. a 45 min. SEČ vstoupí Slunce do znamení Raka a nastane astronomické léto. Podotýkám „astronomické“, protože ze zkušeností posledních let víme, že počasí nehledí na to, co od tohoto ročního období očekáváme, spíše nám připravuje samé schválnosti. Chci věřit, že letos udělá výjimku.

Přeji Vám proto opravdové léto a hodně obohacujících zážitků. Nad stránkami rozšířeného čísla Čtenáře se sejdeme až 31. července.

Olga Vašková

☑ **Polabský knižní veletrh Lysá nad Labem 2009** se uskuteční **3.–6. 9. 2009**. Součástí veletrhu je doprovodný program: křty knižních novinek, besedy, autorská čtení, autogramiády jednotlivých vystavovatelů, ale i permanentní autogramiáda (každoročně se zúčastňuje zhruba pět desítek autorů), expozice knižních ilustrací, soutěže. Na šestém ročníku knižního veletrhu se prezentují středočeské veřejné knihovny zřizované obcemi prostřednictvím Středočeské vědecké knihovny v Kladně, a to ve stánku „Knihovny Středočeského kraje“. Více informací na <http://www.vll.cz/kalendar-vystav.php?id=1017>.

☑ Letošní ročník **semináře knihovníků muzeí a galerií** se koná ve dnech **8.–9. 9. 2009** ve Východočeském muzeu v Pardubicích. Seminář je zaměřen hlavně na menší muzejní knihovny a jejich problémy (zpracování fondů, staré tisky atd.). Součástí programu jsou i doprovodné akce. Na webových stránkách <http://www.vcm.cz/> a <http://www.knihovna.upm.cz/index.php?page=mk-seminar> jsou k dispozici podrobnější informace.

☑ Knihovna Petra Bezruče v Opavě, SKIP ČR a regionální organizace SKIP 10 pořádají seminář s názvem **Víme o sobě?**, který proběhne **8.–9. 9. 2009** v prostorách Minoritského kláštera v Opavě. Bude zaměřen na problematiku zrakově postižených uživatelů s praktickými ukázkami kompenzačních pomůcek a exkurzí na specializovanou pracoviště. Program i přihláška jsou vystaveny na stránkách knihovny <http://www.okpb.cz/>.

☑ Odborné setkání pracovníků dětských oddělení **14. knihovnická dílna** se uskuteční **9.–11. 9. 2009** v rámci festivalu Jičín – město pohádky. Téma letošního ročníku je *Krajina v pohádce – pohádka v krajině*. Přihláška je ke stažení na <http://knihovna.jicin.cz/>.

☑ Ústředním motivem setkání **Co venkovské knihovny umějí a mohou V.**, které je naplánováno na **17.–19. 9. 2009**, je otázka *Má být knihovna opravdu komunitním centrem obce?* Odborná část programu bude zaměřena na „komunitní roli knihoven“ a nebudou chybět ani aktuality z knihovnického života. Další informace viz http://old.stk.cz/cgi-bin/nph-Akce.show_event?par=3226&arch=

Rozhodující podněty dětského čtenářství

Mezi českými dětmi se čtenářství a celkový zájem o knihu projevovaly vždy ve srovnání s jinými zeměmi jako nadprůměrné: svědčily o tom mj. náklady dětských knížek, které se pravidelně pohybovaly v desítkách, ale i stovkách tisíc výtisků, návštěvy knihoven a rozsáhlost domácích knihovniček. V posledních letech můžeme slyšet stesky, že zájem o četbu u nejmladší generace upadá, že skoro vše zachraňuje Harry Potter a u některých pubescentních čtenářů fantasy literatura, že zejména klesá zájem o klasickou literaturu a o autory, kteří u dnešních dospělých byli v jejich dětském věku „kultovními“, že škola jen s obtížemi do světa zájmů dnešní mládeže prosazuje takové neodmyslitelné osobnosti české literatury, jako jsou třeba Jan Neruda nebo Karel Čapek. A dále, že pro dnešní mládež literatura už nepředstavuje nosnou kulturní hodnotu – a potažmo tedy ani nosnou hodnotu životní.

SMYSL LITERATURY PRO ŽIVOT

Je výše naznačené pravda, nebo nikoliv? Odpověď na tuto otázku bude dvojznačná: je i není. Začneme tím druhým, totiž tématem kulturní, resp. životní hodnoty literatury. Před několika lety jsem měl možnost provádět obsáhlý výzkum čtenářství nikoliv dětí, ale mladých lidí mírně přes dvacet let (jeho výsledky jsou shrnuty v knize *Takoví jsme my, čeští čtenáři*, 2002), při kterém jsem zaznamenal pozoruhodný a neobyčejně výmluvný rozpor. Zcela převažující většina dotázaných, jichž bylo téměř 750, se vyjadřovala právě o kulturní a pro lidský život vůdčí hodnotě literatury v superlativech. Dělo se tak ve volných výrocích, nikoliv uzavřenou dotazníkovou formou, a odpovědi vzbuzovaly pocit, že bez literatury by většina respondentů prostě nemohla žít. Takže vše by naznačovalo, že tvrzení o chápání smyslu literatury pro život není pravdivé a že kniha stojí v souhrnu zájmů na jednom z předních míst. Zdá se totiž logické, že když si něčeho vysoce cením, že se o to zajímám. Avšak údaje o vlastní četbě tomu v nejmenším neodpovídaly – poukazovaly k velmi nízké kvantitě čtenářství a ke zcela nahodilému výběru, v němž převážně chyběli významní autoři naší i světové tvorby. Což vede k odpovědi, že ono tvrzení pravdivé je, přinejmenším do značné míry. Rozpor mezi „slovy“ a „činy“ tu přímo bil do očí.

Něco podobného se mi zjara roku 2008 opakovalo při řadě besed, které jsme měli na základních a středních školách po celé republice. Těch besed bylo opravdu mnoho a žáci při nich hbitě opakovali zřejmě naučené fráze o významu literatury pro náš život, osobnostní růst, poznání světa i sebe sama atd., jak si je pamatovali z učitelova výkladu. Když pak přišla řeč na skutečnou četbu, opakoval se do úsměvu Harry Potter. Jinak v každé třídě byli vždy tak dva tři žáci, jimž něco z dětské literatury říkala jména jako František Hrubín nebo ze současných Iva Procházková, ze starších Ota Hofman, Iva Herciková apod. Zdálo se takřka, jako by česká dětská literatura, mající světovou pověst, ležela zcela mimo svět ostatních žáků. Obdobně tomu bylo s literaturou pro dospělé, o níž ve vyšších ročnících základní školy a na gymnáziích slyšeli při vyučování. Konkrétní výsledky byly neskonale slabší než u podobných starších výzkumů, jež se u nás konaly v různých intervalech a různými autory od 20. let minulého století.

CO SI POČÍT S ROZPORY?

Zdá se, že u nás tradičně od sklonku 19. století panuje přesvědčení o hodnotě, významu, důležitosti a vážnosti literatury, o její „ceně“. Toto přesvědčení se přenáší z pokolení na pokolení a téměř

bych je nazval už genetickou vybaveností. Ve srovnání pramenů je určitě větší než např. ve Francii, která žije v našem povědomí jako země velkého písemnictví. Kdysi tomuto přesvědčení odpovídala i čtenářská realizace, a paradoxně nejvíc ve dvou etapách našich dějin, kdy byly kulturní i jiné možnosti omezeny – za okupace a v padesátých až osmdesátých letech. Což se týkalo i spisovatelů jako osobností, jejichž jména byla známá, objevovala se v tisku apod., a které se těšily vážnosti. Vždy si v této souvislosti vzpomenu na epizodu z protektorátu, kdy dal jakýsi sedlák Františku Halasovi vykrmenou husu za jím vlastnoručně opsanou báseň: kdo si dovede představit, co tehdy znamenala vykrmená husa, ví, co tím chci říct.

Dnešek samozřejmě přinesl dětem mnoho nových a velice atraktivních podnětů, počínaje televizí, už překonanou herními konzolami a internetovým chatováním nebo posíláním mobilových textovek. Nemluvě ani např. o rozšířených možnostech dovolených v zahraničí, zájezdech, sportovních aktivitách atd. Chápeme, že před takovými třiceti lety knížka jednoduše nahrazovala mnohé, co buď nebylo vůbec, nebo nebylo u nás dosažitelné, a toto její poslání právem zaniklo.

Ale má to znamenat, že nám zbudou opravdu jen ty fráze o nesmírné hodnotě literatury, které nebudou dorůstat čtenáři a která najde útočiště jen v domovech seniorů?

Někdy mám dojem, že právě ony vzosné věty o významu literatury jsou nikoliv povzbuzením, ale překážkou skutečné četby. Je totiž velice pohodlné, zejména pro mladého člověka, postavit si cokoliv někam hodně vysoko, a pak si říct, že tak vysoko stejně nedosáhnou, takže raději sáhnou po své herní konzoli.

TEORIE PRVNÍHO SDĚLENÍ

Dnes se můžeme často setkat s novým termínem **čtenářské kompetence**. Slovo „kompetence“ obvykle chápeme jako rozsah pravomoci, zde bychom ale asi nejpřesněji jeho význam odvodili od výchozího latinského slovesa „*competo, -ere*“, které mj. znamená – být schopen něčeho, stačit na něco. Čtenářské kompetence tudíž znamenají „*být schopen číst a stačit na to, co je čteno*“. Jde vlastně o moderní označení něčeho, co je dávno zřejmé. Zároveň však, a to je cenné, jsou dnes tyto tzv. čtenářské kompetence hlouběji zkoumány, např. je hledán vztah mezi čtenářskou zážitkovostí a formální vzdělaností o literatuře apod. Jedno je ovšem jasné. Rozhodujícím východiskem pro utváření a rozvoj čtenářských kompetencí je zcela základní zájem o knihu, záliba dítěte v četbě, jeho vlastní otevřenost v tomto směru.

Jak tedy dětský čtenářský zájem vzbuzovat a obohacovat? Ve světové odborné literatuře, a nutno říct, že se v tomto směru silně uplatnily i výzkumy českých badatelů, nalezneme mnoho podnětů, které lze pracovně shrnout do dvou návazných okruhů.

Prvý z nich býval u nás označován sloganem „**pravá knížka v pravou chvíli**“, a to zcela zkušenostně a na základě výzkumů dětské četby. Dnes je tato motivační možnost potvrzena a zdůrazněna teorií, které se říká „**imprinting**“ neboli první vtisk. Anglosaští autoři užívají termín „**primary information theory**“, tedy teorie prvního sdělení či prvního setkání. Myšlenka imprintingu či první informace je ve svém principu velmi prostá, týká se jakékoliv naší činnosti či psychické zkušenosti a patrně každý z nás z vlastních zážitků potvrdí, že je kupodivu i při své jednoduchosti pravdivá. V podstatě říká, že pocit libosti či nelibosti, úspěchu či neúspěchu, jež si odnášíme z prvního setkání s čímkoliv, v nás utváří jakýsi celoživotní příznivý či nepřiznivý vztah k podnětům tohoto druhu. Řečeno na příkladu: první příjemný zážitek z lyžování z nás dělá budoucího lyžaře, když si při prvé jízdě zlomíme nohu, moc se na lyže příště nehrneme.

Motivační imprinting je ovšem ve čtenářství dán vlivem rodiny. Začíná předčítáním či vyprávěním pohádek a pokračuje zdařilým výběrem prvních knížek – na něž se nezapomíná. Vzpomínáte si i vy na některou? Určitě ano. Kdysi jsem dělal výzkum u většího počtu vysokoškolských profesorů nejrůznějších oborů, matematiky, medicíny, fyziky, a naprostá většina z nich si na některou z těchto prvních knížek vzpomněla. Tuto impregnační fázi, nebo hezky česky toto období prvního vtisku vztahu ke knize, bych obrazně nazval „čtenářským kojením“, a mateřské mléko nic nenahradí, i kdyby se pak ve škole učitelé stavěli na hlavu.

Dítě nicméně posléze opouští zívání domova a přichází do školy. Zpočátku, první dva tři roky, se vlastně impregnační fáze prodlužuje, a učitelé nižších ročníků tu mají být nikoliv náhradou rodičů, ale jejich spojenci. Avšak postupně se potřeba motivačních podnětů rozšiřuje a zvyšuje. A jak se zvětšuje rozpětí literatury, s níž dítě může přijít do styku, zvyšují se i nároky na jeho čtenářskou kompetenci, použijeme-li tento výraz, na jeho „**být schopen číst a stačit na to, co je čteno**“. Přirozeně, že se zvyšují i nároky na ně a riziko jeho neúspěchu. Nikdo nemáme rádi neúspěch, a dítě v pubertě ho nemá rádo dvojnásob – neúspěch ho řadí „mezi ty malé“. Sáhá proto často k sebeobraně, a jistý americký psycholog krásně definoval nejčastější sebeobranu dítěte: **je jí výběr nepřiměřeného úkolu**. Dítě, které se bojí selhání, si zvolí, pokud má možnost samostatné volby, buď „pod limit“, nebo „nad limit“. V matematice to znamená tak lehké příklady, že je vyřeší i žák nižší třídy, nebo tak těžké, že se nevyřešení dá čekat. V četbě to znamená buď návrat do fáze raného imprintingu, nebo výběr knihy, kterou dítě svou životní zkušeností není schopno významově zvládnout. Výsledek? V prvním případě prohlásí, že pohádky už pro ně nejsou, v druhém má plná ústa řeči o nesmírné důležitosti literatury, jak jsem tu připomněl z onoho výzkumu, ale samo ji nečte také.

Podněty čtenářského rozvoje dětí ve věku na začátku a během puberty musí tudíž být poněkud sofistikovanější. Nyní je na řadě především učitel a dnes mnohdy ještě častěji knihovnice, kteří mají dítěti při výběru četby pomoci. Oni sami by se měli řídit zásadou, kterou vyslovil jiný psycholog, tentokrát ruský, a to **zásadou zóny nejbližšího rozvoje**. V praxi to v našem případě znamená knihu, kterou dítě, možná s malou radou učitele či knihovnice, zvládne, která je pro něho přiměřená, není ani pod limitem, ani příliš vysoko nad ním, jen „o trošičku“, takže ho vede dál, „posunuje vpřed“.

ČTENÁŘ JAKO SPOLUTVŮRCE DÍLA

To vše, co jsem zatím napsal, zní ovšem velice hezky a obsáhleji jsem tyto možnosti rozebral již dříve a jinde. Stojíme však ještě před jedním problémem, a tím je už v pokročilejším dětském čtenářství **funkční rozlišení literárních oblastí, žánrů i jednotlivých tvůrčích činů**. Předpokládejme, že dítě má opravdu upevněný jakýsi osobní vztah k četbě a dokonce i čte, každá knihovnice zná takových dětí desítky. Ale jak vysvětlíte náruživému čtenáři Tolkiena, že takové *Malotranské povídky* jsou skvostem české prózy? A jak vysvětlíte milovníci poezie, že se nemusí dívat svrchu na kamaráda, který čte detektivky?

Patrně největší slabinou školní literární výchovy je **její malá schopnost ukázat žákům téměř nekonečné možnosti literatury** a zároveň je vést k tomu, že **nemohou od každé knihy očekávat totéž**. Psychologie čtenářství tu užívá řadu termínů, z nichž mnohé se už vžily i v teorii literatury vedle ryze literárněvědných, např. kompenzační, abreakční, relaxační četba aj. Jimi se tu ale nemusíme zatěžovat. Podstatné je, že **čtenářské očekávání**, což je termín, který pro změnu nezavedl žádný badatel ani americký ani ruský, ale český, může být velmi mnohotvárné, a celoživotně tudíž platí ono „v pravý čas“. Když poneseš někomu knížku do nemocnice, určitě mu nevybereme tragický či přímo morbidní příběh. Nechtějme, aby děti byly jiné, než jsme sami.

Tohle je asi ústřední téma u těch dětí, u nichž stojí čtenářský rozvoj na pevných základech prvních vtisků a zóny nejbližšího rozvoje, a existuje jediný způsob, jak jej řešit. A to vést dítě k pochopení, že **autorovo dílo je jenom polovinou celé záležitosti**, druhou polovinou že je čtenář, to, jak vstoupí do děje, jak se stává jeho spoluúčastníkem, jak zapojí vlastní představivost, jak knihu prožívá.

Vadí mi, když někde slyším, že nezáměr o knihy je dán tím, že hry na konzolách jsou „interaktivní“, protože hrající se do nich zapojuje jako účastník. Cožpak čtenář se nezapojuje? Cožpak nevstupuje s autorem do důvěrného rozhovoru o osobách příběhu, ději, významu? A nevznášá tak do četby sám sebe, své pocity, zkušenosti, postoje? Čtenářská interaktivita, vnitřní sebevčlenění do díla a prožívání díla spolu s autorem, je ve skutečnosti tím rozhodujícím, co činí četbu četbou. A pokud si ji člověk osvojí, snadněji pak rozliší prázdnotu různých televizních seriálů, které žádnou nevyžadují, protože pro ni neskýtají místo.

K oběma základním oblastem podnětů rozvoje dětského čtenářství, tj. k imprintingu a zóně nejbližšího rozvoje, pak je na místě připojit třetí, a to **utváření schopnosti vlastní spoluúčasti, vlastní přítomnosti v četbě**. Ta se samozřejmě může vytvářet v širokém rozpětí – opravdu od těch detektivek až ke Kafkovi či Garcii Márquezovi. Avšak nevnázejme do dětského čtenářství ono ošemetné kritérium „velikosti“ literatury. Jak víme, kniha plní řadu úloh, u různých čtenářů odlišných, a žádný skutečný, toho označení hodný spisovatel by si nepřál, aby byl čten jen proto, že je „velký“ autor. Ostatně právě García Márquez a ještě více Umberto Eco mohou být příklady, jak dnes učebnicové dělení na velkou a „oddechovou“ literaturu neplatí.

Samozřejmě, že jaksi mlčky předpokládáme, že kulturní člověk v kulturním Česku bude znát alespoň něco z tvorby, která v této zemi tolik znamená, a upřímně mi bylo líto, když jsem na gymnáziích potkal jen nemnoho studentů, kteří četli mé milované *Povídky malostranské*. Gymnaziální profesori z roku 1908 by ale asi trnuli hrůzou, že tak málo z nás četlo *Slávy dceru*. A osobně si myslím, že čtenář, který jím vskutku je, si dříve či později najde cestu i k Nerudovi a jiným – ono mu to prostě, alespoň doufám, časem nedá.

Studie vychází z příspěvku předneseného na konferenci Ústavu pro českou literaturu AV ČR **Čtenáři a čtenářství v české kultuře 19. a 20. století**, která proběhla 15.–16. 10. 2008.

ROZHOVOR

s PhDr. JIŘÍM POLIŠENSKÝM

V OBLASTI DIGITALIZACE JE STÁLE CO ŘEŠIT A ZLEPŠOVAT...

PhDr. Jiří Polišenský (1950) je vedoucím odboru správy a ochrany fondů Národní knihovny ČR. Po ukončení studia na FF UK nastoupil do oddělení služeb čtenářům v tehdejší Státní knihovně ČSR. Od roku 1978 dalších pět let pracoval v oddělení rukopisů a starých tisků. V roce 1983 se stal vedoucím reprografických služeb, které se pokusil transformovat na pracoviště ochranného reformátování. To se mělo podílet na záchraně novin, časopisů a dalších dokumentů vytištěných na kyselém papíru, což se podařilo realizovat až v 90. letech minulého století.

Jako vedoucí odboru správy a ochrany fondů organizoval spolu se svými kolegy stěhování asi 4,5 milionů svazků knih do nově rekonstruovaného Centrálního depozitáře v Praze – Hostivaři. Od roku 1996 se dr. Polišenský podílel na přípravě a realizaci řady projektů zaměřených na mikrofilmování a digitalizaci, výrobu ochranných obalů a na sušení fondů zasažených povodní v roce 2002. Zabývá se také aktivitami programu Kramerius, který je zaměřen na záchranu dokumentů ohrožených degradací papíru pomocí digitalizace a mikrofilmování. Některé zajímavé otázky z těchto oblastí nám zodpověděl v následujícím rozhovoru.

■ **V roce 2007 byly některé knihovny osloveny dotazníkem s cílem zmapovat situaci digitalizace v ČR. Jeho výsledky jsou dostupné na webové stránce <http://www.sdruk.cz/it/>. Kde se mohou zájemci o toto téma dovědět další informace a jak byste současné trendy v digitalizaci charakterizoval Vy sám?**

■ Vyhodnocení dotazníku přineslo docela zajímavé informace i pro ty, kdo problematiku důvěrně znají. Na první pohled je z nich zřejmé, že tato oblast je podrobně koordinována a že i další knihovny mají možnost digitalizovat vlastní ohrožené dokumenty, aniž k tomu potřebují provozovat vlastní pracoviště nebo mít k dispozici zařízení na uchovávání

digitálních dokumentů. Důležitá se ukázala schopnost včas vyvinout funkční programy, které dnes různé instituce používají pro digitalizaci a pro zpřístupňování digitalizovaných dokumentů. Dosažené výsledky nám závidí i v řadě jiných zemí. Významným rysem je vysoká míra standardizace a harmonizace našich postupů s děním ve světě. Dalším je pak podíl soukromých firem na činnostech souvisejících s digitalizací, a to nejen při skenování či zpracování obrazových souborů, ale také při vývoji programových nástrojů nebo řešení projektů výzkumu a vývoje. V posledních letech byla vybudována nová pracoviště zaměřená na přímou digitalizaci. Bohužel některá neřeší otázku dlouhodobého uložení digitálních dokumentů, takže teprve budoucnost ukáže, zda výsledky jejich činnosti budou trvale dostupné. Negativní stránkou je nedostatek finančních prostředků, který brání rychlejšímu uplatňování výsledků vývoje i rychlejší digitalizaci.

■ **Mezi uživateli roste obliba Systému Kramerius, dotovaného z programu MK ČR VISK 7, známé je Manuscriptorium, projekty v rámci tzv. Norských fondů a postupně se také dovídáme více o Národní digitální knihovně. Můžete doplnit, na co jsem zapomněla?**

■ Velkou nadějí představuje projekt hromadné digitalizace využívající technologii robotického skenování financovaného z prostředků EU v rámci Integrovaného operačního programu a v rámci Smart Administration. Měla by se vybudovat dvě velkokapacitní pracoviště (NK ČR a MZK v Brně) a systém pro trvalou archivaci digitálních dokumentů. Dále bych připomněl vývoj systému Registr digitalizace CZ (RELIEF), který slouží pro evidenci digitalizovaných dokumentů.

■ **K jednotlivým projektům jsou zajisté k dispozici různé tabulky a statistiky, můžete shrnout jejich dosavadní obsah?**

■ Do současné doby podalo vlastní projekty 35 knihoven (z nich mnohé opakovaně) a bylo digitalizováno zcela nebo částečně téměř 280 titulů periodik (více než 3,5 mil. stran) a více než 12 000 svazků monografií (více než 1,6 mil. stran). V rámci programu VISK 7 se hradí nejen vlastní digitalizace, ale i podpora digitalizačních pracovišť, která splňují daná kritéria, příp. aktualizace starších dat. Tento program má největší zásluhu na rozvoji digitalizace u nás.

■ **Projekt Záchrana neperiodických bohemikálních dokumentů 19. století ohrožených degradací papíru (Norské fondy) v prosinci letošního roku dospěje ke svému závěru. Jaký je jeho současný stav, kolik publikací bylo zpracováno?**

■ Původně jsme se domnívali, že bude stačit digitalizovat 6500 svazků, aby se naplnil druhý indikátor, a tím je 2,4 mil. stran dokumentů. V průběhu realizace se ale ukázalo, že bude třeba zpracovat mnohem větší množství knih. V tuto chvíli bylo digitalizováno, nebo je rozpracováno více než 16 000 svazků a ještě nejsme u konce. Celkově předpokládáme, že se digitalizuje okolo 20 000 publikací 19. stol., a to tvoří už velmi zajímavé procento. V současné chvíli je v Systému Kramerius dostupných 1,6 mil. stran, další statistice jsou rozpracované. Některé dílčí práce sice končí v roce 2009, ale import digitalizovaných dokumentů na datové úložiště potrvá ještě v roce 2010. Doufáme ale, že tato činnost bude pokračovat i po skončení projektu a že se ještě rozšíří i na monografie 1. pol. 20. stol. Digitalizované dokumenty jsou dostupné nejen v obrazové podobě, ale k dispozici je i textový formát pro vyhledávání. Monografie 19. stol. jsou ve své většině přístupné volně, protože už uplynula ochranná lhůta daná autorským zákonem. Stále více lidí využívá Systém Kramerius, což se projevuje na statistice přístupů, která za poslední měsíce výrazně a plynule roste. Krameria využívají nejen čtenáři z České republiky, ale v podstatě z celého světa. Je pravděpodobně velkým přínosem pro pracoviště bohemistiky různých univerzit. Přínos netkví jen ve vlastní digitalizaci, ale mnoho dokumentů získá záznam do elektronického katalogu, a tím se lépe zpřístupní uživatelům. Současně se vybírají exempláře pro budování konzervačního fondu 19. stol., provádí se průzkum fyzického stavu a pro nejvíce poškozené knihy se vyrábí ochranné obaly z lepenky archivních kvalit. Takže pozitivních výstupů projektu je více.

■ **Na webových stránkách Národní digitální knihovny (NDK) si můžeme prohlédnout její strukturu a začlenění do České digitální knihovny, je zde zmíněn také Centrální digitální repozitář. Můžete nám jednotlivé pojmy a vazby mezi nimi více přiblížit?**

■ *Národní digitální knihovna* by měla obsáhnout nejcennější část písemného národního kulturního dědictví, o jehož záchranu by se mělo postarat

především Ministerstvo kultury ČR spolu s Národní knihovnou ČR a Moravskou zemskou knihovnou a příp. i s dalšími institucemi. *Česká digitální knihovna* je širší pojem zahrnující i další oborové nebo speciální sbírky dostupné prostřednictvím portálů umožňujících zpřístupnit uživatelům i heterogenní zdroje. *Centrální digitální repozitář* je technické zařízení sloužící k uchovávání digitálních dokumentů. Jádrem jsou dvě rozsáhlá disková pole s identickým obsahem a pásková knihovna. Smyslem vybudování centrálního repozitáře bylo sjednotit uložení dat do té doby uchovávaných na různých technických prostředcích, a tím racionalizovat a zlevnit jejich správu. Dalším výsledkem by měla být vyšší bezpečnost. Jedná se ale o dlouhodobý proces vyžadující další finance a neustálou obnovu. Repozitář je postaven na platformě IBM.

■ **Také se můžeme dočíst, že navzdory několika úspěšným projektům a ceně UNESCO/JIKJI Memory of the World, kterou v roce 2005 obdržela Národní knihovna ČR za svůj přínos k ochraně a zpřístupňování kulturního dědictví, „je digitalizace a problematika digitální ochrany v ČR v posledních letech významně pozadu za ostatními státy v důsledku nedostatku finančních prostředků a následně pomalému postupu digitalizace. Určité pozitivní změny by mohly nastat v souvislosti s připravovanou Národní strategií digitalizace a zároveň s projektem iFONTEs v rámci Integrovaného operačního programu.“** Můžete nám opět blíže vysvětlit, co si konkrétně pod těmito pojmy představíte?

■ Je velká škoda, že se v důsledku nedostatku finančních prostředků nepodařilo využít potenciál, který se vytvořil na konci 90. let. Větší objem digitalizovaných dokumentů mohl sloužit podstatně širšímu okruhu uživatelů. Digitalizace mohla být nejen nástrojem pro záchranu degradovaných dokumentů, ale mohla se využívat pro systematické zpracování celých tematických oblastí nebo regionů a jako nástroj pohodlnějšího zpřístupňování dokumentů. V Evropě se rozbíhají projekty většího rozsahu, a to nejen v tradičních vyspělých západních zemích, ale např. i Slovensko řeší rozsáhlý digitalizační projekt hrazený z několika zdrojů, který by měl v době cca pěti let zajistit digitalizaci všech na Slovensku vydaných publikací a současně řešit problematiku digitalizace muzejních sbírek a sbírek dalších pamětových institucí. Mimo

Evropu jsou digitalizační aktivity úspěšné dále např. v Japonsku a Koreji, ale i v takových zemích, jako je Indie a Čína.

Projekt iFONTEs má podobně velké ambice. Kromě digitalizace knihovnických fondů počítá také s digitalizací muzejních sbírek a architektonického dědictví. Naši výhodou je, že knihovny jsou již poměrně dobře připraveny a mohou začít realizovat rozsáhlý projekt relativně velmi rychle. Je to pro nás velká naděje a velká výzva. Pokud se podaří schválit jeho realizaci v navržené výši, bude znamenat nejen převrat v objemu digitalizovaných dokumentů, ale v celkovém přístupu k této oblasti. Umožní využít nové technologie, jako je robotické skenování, trvalé uchovávání digitálních dokumentů prostřednictvím spolehlivého repozitáře a získat řadu nejnovějších programových nástrojů. V rámci projektu by se mělo digitalizovat ročně téměř 18 mil. stran dokumentů, což představuje cca 85 tis. svazků. Za celou dobu projektu by se mohla digitalizovat např. třetina Národního konzervačního fondu. Na druhé straně realizace přinese velké problémy. Bude třeba urychlit retrokonverzi katalogu NK ČR, protože automatické zpracování digitálních dokumentů je možné pouze v případě, že všechny digitalizované svazky budou mít záznam v elektronickém katalogu a budou opatřeny čárovým kódem. Je třeba řešit problematiku obecného persistentního identifikátoru a potřebnou změnu standardů, zejména pro popisná metadata. Projekt by měl přinést řešení nejen pro knihy a periodika, ale také pro ostatní netradiční nosiče, které jsou také ohroženy ve své existenci – mapy, plakáty, gramofonové desky, magnetofonové kazety, ale i CD a DVD nosiče, které Národní knihovna získává jako povinný výtisk. Příprava celého programu, v rámci kterého má být projekt realizován, je v proudu. V jakém rozsahu bude možné uvedené záměry realizovat, bude záležet na objemu finančních prostředků, které budou k dispozici.

■ **Vzniknout by měl též tzv. registr digitalizace. K čemu přesně má sloužit?**

■ Registr digitalizace CZ již vznikl a slouží pro evidenci digitalizovaných dokumentů a dává přehled v jakém stadiu výroby se nacházejí. Uživatelé zde najdou i informace o dokumentech, které instituce teprve hodlají digitalizovat. V současné době je používán Národní knihovnou ČR a slouží i vybraným dodavatelským firmám. Knihovna AV ČR jej

v současné době plní údaji o dříve digitalizovaných dokumentech. Ostatním knihovnám umožní vytvářet identifikátor využívaný během digitalizace a sledovat postup prací. Tato aplikace je přínosem i pro hromadné předávání některých údajů mezi katalogy a digitální knihovnou. Její pomocí je možné hromadně umístit do katalogizačních záznamů odkazy do Systému Kramerius, aby se uživatelé mohli rychle dostat z katalogu k digitalizovaným dokumentům. V současné době zvažujeme spolu s Knihovnou AV přípravu mezinárodního projektu, v rámci kterého by střeoevropské země mohly automatizovaným, rychlým způsobem vytvářet společnou bázi digitalizovaných dokumentů právě na základě uvedeného nástroje. Databáze by mohla být propojena s evropskou databází EROMM (European Register of Microform Master), která již obsahuje i záznamy digitalizovaných dokumentů a s evropskými knihovnami TEL a EUROPEANA.

■ **Popsat jednotlivé fáze digitalizačního procesu – vznik digitálních dat, metadat, zpřístupnění a archivace dokumentů – by asi vedlo na samostatné příspěvky. Mohl byste přesto nastínit neaktuálnější otázky, které se v daných etapách řeší?**

■ Je stále co řešit a zlepšovat. Pracujeme na kontrole kvality obrazových souborů, která by se měla částečně automatizovat. Byly vytipovány zkušební obrazce, které by měly být snímkovány při každé změně nastavení skenovacího procesu a které by měly usnadnit diagnostikovat nestandardní výsledky digitalizace. Na základě toho bude vytvořen programový nástroj, který poloautomatizovaným způsobem bude schopen vyhodnocovat vybrané kvalitativní parametry obrazových souborů. Ten by se měl zejména uplatnit při importech velkého objemu dokumentů digitalizovaných na různých pracovištích. Vyšší míra automatizace je nutná i v případě tvorby metadat, která by se měla generovat z katalogizačních záznamů. Řeší se také projekt zaměřený na zvýšení kvality výsledků OCR. Základem je vytváření znalostníchází českého jazyka, a to v několika časových vrstvách a podle tematických skupin. Nástroje pro vytváření znalostníchází i vytvořené báze budou volně k dispozici dalším institucím. Dále je třeba těsněji propojit digitální knihovnu a katalogy, aby se informace o digitalizovaných dokumentech dostávaly hromadně a včas do katalogizačních záznamů. In-

tegrace katalogu a digitální knihovny spolu se speciálními vyhledávacími a komunikačními nástroji je aktuální otázkou nejbližších vývojových aktivit.

■ **Ve větší míře jsme se dosud bavili o dokumentech určených k digitalizaci, ale stále více přibývá také těch, které již v digitální podobě vznikly (tzv. born digital dokumenty). Jaké problémy se musejí řešit v případě těchto materiálů?**

■ Tuto otázku by bylo třeba směřovat spíše na tým odborníků řešících problematiku uchovávání obsahu národního webu. Myslím, že k hlavním problémům patří nedostatek pamětového prostoru, aby mohly být častěji prováděny harvesty (sběry) podchycující dynamiku našeho webu. Problémem zůstává možnost zpřístupnit uložené webové dokumenty. Zde je limitujícím faktorem autorský zákon. Částečně se řeší i problematika převodu obsahu digitálních dokumentů na fyzických médiích (CD, DVD), které NK ČR získává v rámci povinného výtisku, na centrální digitální repozitář. I v těchto případech bude nutné řešit v další fázi problematiku jejich zpřístupňování. Řešení se musí časově synchronizovat s vybudováním systému pro dlouhodobou archivaci digitálních dokumentů, který umožní i jejich zpřístupňování. I pro tyto dokumenty je v současné době nedostatečný pamětový prostor. (O projektu WebArchiv viz Čtenář č. 5/2009; pozn. red.)

■ **Probrali jsme více témat, které z nich je největší prioritou právě pro Vás a Vaši práci?**

■ Prioritou je jednoznačně projekt hromadné digitalizace, jenž by měl probíhat v rámci integrovaného operačního programu, který může přinést nové nástroje, možnosti a přístupy. Jeho realizací by se proměnilo prostředí pro badatele a digitalizace by získala novou, zcela jinou dynamiku. Na druhé straně je velkou bariérou pro širší uplatnění digitalizovaných dokumentů současný autorský zákon. V USA i v některých evropských zemích se začíná uplatňovat rozšířená knihovní licence umožňující ve všech veřejných knihovnách zpřístupňovat po síti digitalizované dokumenty bez ohledu na to, zda uchovávají papírový exemplář. Takové řešení by výrazně přispělo k demokratizaci přístupu k informacím zejména ve vzdálených regionech, řešilo by problém ochrany ohrožených papírových i netradičních dokumentů a zjednodu-

šilo by technické řešení. Další cestou by bylo vytvoření mechanismu umožňujícího za poplatek získat přístup k digitalizovaným dokumentům. Jsem ale skeptický vzhledem k nedávným zkušenostem se zpoplatněním systému elektronického dodávání dokumentů, kdy nereálně vysoký poplatek bude pravděpodobně kontraproduktivní a nepřinese prospěch ani knihovnám a jejich uživatelům, ale ani autorům. Bohužel není známo, že by se realizoval průzkum nebo audit, jak se zpoplatnění některých

služeb využívajících autorská díla (poplatky z kopírování a za výpůjčky) projevílo v příjmech u konkrétních autorů. Padnou-li vynaložené prostředky na režii systému, nebo nejsou-li adekvátně rozdělovány, pak by bylo třeba realizovat systémové změny před tím, než se budou vytvářet další mechanismy založené na platbách či úhradě licencí. Toto řešení už ale přesahuje možnosti týmů zabývajících se digitalizací.

Ptala se **LENKA ŠIMKOVÁ**
Foto Eva Hodíková

Zvukové knihy v roce 2009

Program letošního semináře pro pracovníky zvukových oddělení knihoven, který se konal 7. dubna v Městské knihovně v Třebíči, nabízel tři zajímavá témata: *Digitální knihovna Knihovny K. E. Macana v Praze, Služby pro zrakově postižené a verze Blind Friendly pro www stránky Šmidingerovy knihovny Strakonice a Klubová setkávání ve zvukové knihovně ve Vsetíně.*

Digitální knihovna přijeli z Prahy představit její ředitel Bohdan Roule, vedoucí úseku knihovny Dagmar Turková a jejími službami „provedla“ Renáta Meyerová. Knihovna slouží ke stahování MP3 souborů zvukových knih, k jejich poslechu a také ke stahování digitálních textů. Pracuje v systému Wiking, který je vytvořený speciálně pro zrakově postižené a funguje ve všech operačních systémech. Fond je určen nejen pro jednotlivce, ale rovněž pro ostatní knihovny, které soubory zvukových knih mohou dále poskytovat svým čtenářům. Nyní je pro zájemce připraveno 1044 titulů ve formátu MP3.

Možnost **registrace** mají jak jednotlivci, tak i knihovny. Pro obě skupiny je podmínkou při přihlášení zadat svoji e-mailovou adresu. Pokud se přihlásí jeden uživatel, musí si vytisknout prohlášení, ke kterému pak připojí buď svůj notářsky ověřený podpis (a dopis odešle poštou do Knihovny a tiskárny pro nevidomé K. E. Macana v Praze – dále KTN), nebo elektronický podpis v e-mailu. Poslední možností je dostavit se s prohlášením do knihovny osobně. Podmínkou je, aby byl zájemce již registrovaným čtenářem KTN. Pokud není, musí se nejprve zaregistrovat, až pak může využívat *Digitální knihovnu*.

Knihovny, které využívají služeb KTN (tj. platící

i neplatící pobočky), a které budou mít zájem používat i Digitální knihovnu, vyžádají si u R. Meyerové své registrační číslo, které jim bylo přiděleno. Toto číslo stačí použít jen při prvním přihlášení – dále už se knihovny přihlašují pomocí e-mailové adresy a hesla. Použitý e-mail by měl být vázán na jednu konkrétní osobu, která objednávky vyřizuje, nikoliv na organizaci. K dokončení úspěšné registrace KTN zašle registrační klíč (link), který knihovny okopírují a použijí k zpětnému ověření pravosti pro KTN. Je vhodné, aby se přihlásily všechny knihovny, protože stávající systém objednávek a dodávek bude fungovat do konce roku 2009, následující rok už by se měly zvukové knihy ve formátu MP3 objednávat a stahovat pouze právě prostřednictvím Digitální knihovny.

Foto archiv MěK Třebíč

Katalog nabízí vyhledávání podle kategorií (žánrů), podle klíčových slov, autora a vyhledávání lze zúžit zadáním typu formátu. K dispozici je seznam nově uvedených titulů. Každý záznam obsahuje kromě základních údajů i informaci, v jaké podobě je titul k dispozici (bodové písmo, kazeta, MP3) a rovněž zahrnuje přehrávač, takže si lze přehrát celou knihu nebo pustit alespoň ukázkou. Tato možnost platí pouze pro tituly vydané KNT v Praze, neexistuje pro tituly od ji-

ných vydavatelů, které má knihovna rovněž v katalogu (např. Radioservis). Vyhledané položky lze řadit v kombinacích autor-název, název-autor a datum. Funguje i RSS systém pro nové tituly v katalogu. Katalog si může prohlédnout i neregistrovaný uživatel na adrese <https://biblio.brailcom.org/biblio/katalog>.

Objednávat mohou už jen registrovaní uživatelé. Vybrané tituly se ukládají v objednávkovém formuláři, který lze ještě před odesláním zkontrolovat a upravit. Fakturační doklady jsou pak k dispozici buď v elektronické podobě, anebo je na vyžádání KTN zašle poštou. Po zaplacení budou objednané tituly uvolněné ke stažení. Celý proces objednávky až k odblokování titulu a následnému stažení je možné sledovat v již zmíněném objednávkovém formuláři. Dále jsou uváděny údaje o pořadí a stavu objednávky (stará, nová). Knihovny si stažené tituly ukládají podle svých možností – jako počítačové soubory, nebo na pevný nosič. Tato možnost bude ošetřena dodatkem smlouvy, který bude KTN postupně rozesílat. Knihovnám tedy už nebude chodit zvuková kniha na CD, ale samy si zvolí, jak titul uloží. Proto byla snížena i cena – místo stávajících 150 Kč za jedno CD se bude platit nyní 130 Kč.

Vzhledem k tomu, že velká většina knihoven čerpá na nákup zvukových knih finanční prostředky z grantové dotace MK ČR, jejichž schválení již proběhlo, byl ještě během semináře vznesen telefonický dotaz na MK ČR, zda je možné z grantu (tedy i spoluúčasti) použít finanční prostředky i na nákup médií, která jsou určena k uložení dat (CD-ROM), aniž by tak velké množství knihoven muselo žádat o změnu v projektu. Odpověď zněla kladně, je ale nutné při vyúčtování v písemném komentáři na tuto skutečnost (změnu) upozornit. S Mgr. Blankou Skučkovou z MK ČR jednala telefonicky a tuto zprávu předala ředitelka MěK v Třebíči Mgr. Marie Dočkalová (pro případné dotazy uvádím kontakt mdockalova@knihovnatr.cz).

V loňském roce KTN vzhledem ke stěhování studia nestihla natočit všechny tituly edičního plánu, proto se zbytek dotáčí letos. Nových titulů bude natočeno asi 100 a 500 jich bude obnovených. Předpokládaná doba, po kterou se budou přetáčet staré tituly, se odhaduje na pět let. Všechny knihovny mají možnost ovlivnit výběr nových titulů, které se budou natáčet. Stejně tak se na výběru mohou podílet i jednotlivé osoby. Stačí napsat své tipy na adresu ktn@ktn.cz, pokud se sejde víc požadavků na některý titul, bude upřednostněný. Poškozené audiokazety je stále ještě možné nahradit novými.

V dalším bloku představila **služby pro nevidomé a zrakově postižené Šmidingerovy knihovny**

Strakonice Jaroslava Vokáčová. Oddělení pro nevidomé zde poskytuje služby v rámci celého Jihočeského kraje, proto velkou část své činnosti věnuje zásilkové službě. Vzhledem ke skladbě čtenářů, kdy většina z nich je v důchodovém věku a převažují ženy, se půjčují hlavně tituly na audiokazetách a oddělení je tedy stále závislé na jejich opravách. Nicméně i přesto má Šmidingerova knihovna jako jedna z mála zpracovanou verzi www stránek pro nevidomé a zrakově postižené, tzv. verzi Blind Friendly.

Knihovna si tuto verzi vypracovala podle standardu a doporučují ji k nahlédnutí na adrese http://www.knih-st.cz/blind_friendly/index.html. Blížší informace a rady může poskytnout František Verner admin@knih-st.cz.

Ředitel KTN v Praze po této prezentaci apeloval, aby všechny veřejné instituce, tedy rovněž i knihovny, zpracovaly své www stránky i pro zrakově postižené. Shodou okolností jsem při psaní tohoto článku nahlédla do právě doručeného druhého čísla časopisu *Knihovna*, kde publikuje článek s názvem *Budou weby veřejné správy skutečně přístupné* RNDr. Hana Bubeníčková a Mgr. Radek Pavlíček. Také doporučuji k přečtení.

Poslední část semináře byla v režii Hany Malé a Pavliny Panovcové z Masarykovy veřejné knihovny Vsetín, které si připravily prezentaci na téma **klubová setkávání ve vsetínské zvukové knihovně**. Zvuková knihovna pracuje od roku 1992, je tedy zřejmé, že byla prvním zařízením tohoto druhu v regionu. I když má k dnešnímu dni bezmála 1000 titulů zvukových knih, výborné technické zázemí pro zrakově postižené (PC se speciálními programy, televizní lupa, internet s hlasovým výstupem), klade se zde velký důraz také na společná setkávání klientů a jejich rodinných příslušníků při zajímavých besedách, koncertech, hudebních pořadech. Pro tuto příležitost vznikl Klub ZK. Zde se zájemci mohou sejit například s představiteli města, k nejnavštěvovanějším akcím patří cestopisné pořady a nejuspěšnější pak bylo vánoční setkání s místním folklorním souborem a koncert studentů gymnázia.

Pokud se budete chtít inspirovat, co nabídnout v rámci „mimovypůjční“ činnosti, doporučuji obrátit se na vsetínskou knihovnu. Výčet nápadů a akcí, co vše se dá podniknout, byl skutečně mimořádný a kolegyně mají veškeré své aktivity přehledně zpracované v elektronické prezentaci. Kontaktní adresa je hmala@mvk.cz.

Poděkování za účast patří všem a těším se příští rok na shledanou.

JITKA NĚMCOVÁ > jnemcova@knihovnatr.cz

ZNALOSTNÍ PROSTŘEDÍ NA SÍTI

Internet je pozoruhodné nové médium. A ačkoliv to není pro knihovny a další znalostní instituce příjemná zpráva, stává se pro uživatele primárním zdrojem informací. Je to ale nutně špatná věc? Může internet ohrozit samotnou existenci knihoven? Mají knihovny s tímto trendem bojovat, nebo by naopak se Sítí měly spojit své síly a vzájemně spolupracovat?

Již Aristoteles říkal, že „*celek je více než jen pouhý součet jeho částí*“. U internetu to platí dvojnásob. Není to jen množina služeb a aplikací od e-mailu po blogy a není to ani digitální knihovna. **Internet je nové informační, komunikační a znalostní prostředí. Je to globální dynamicky se rozvíjející síť, která má své vlastní zákonitosti a specifika.**

V dnešním článku se na toto prostředí podíváme podrobněji. Ať už totiž máme na internet jakýkoliv názor, jedná se o důležitý zdroj informací, který tvoří základ nejen tzv. „Knihovnictví 2.0“, ale i celé naší současné společnosti.

ZNALOSTNÍ PROSTŘEDÍ A INTERNET

Jak již název napovídá, **znalostní prostředí (neboli „knowledge environment“)** označuje určitý pomyslný prostor, ve kterém vznikají a proudí informace, na jejichž základě může následně vznikat nějaká znalost. Typickým příkladem znalostního prostředí jsou pochopitelně knihovny, které se pořádání a vyhledávání informací věnují již od pradávna. Ovšem do tohoto prostředí patří také každý učitel, autor odborného článku, moderátor v televizi nebo třeba správce databáze. Protože, ať už lidé informace vytvářejí, šíří, katalogizují nebo přímo „konzumují“, jsou součástí tohoto procesu.

Aby měly informace význam (a tedy i informační hodnotu), musejí být samozřejmě sdíleny, přenášeny a využívány. Čili čím větší je komunita uživatelů, tím je významnější i znalostní prostředí. Můžeme si to představit třeba tak, že v budově Národní knihovny je koncentrace informací mnohem vyšší než třeba v první třídě základní školy.

V současné době je největším a nejvýznamnějším znalostním prostředím právě internet. Tato celosvětová informační a komunikační platforma obsahuje takové množství informací, že tomu nemohou konkurovat ani ty největší knihovny a archivy. Jen si představme ty miliony propojených počítačů, mezi kterými kyberprostorem neustále proudí data přinášející svým uživatelům e-mail, webové stránky, videa, články z Wikipedie nebo třeba novinky po RSS.

Obrovskou výhodou internetu je především rychlost vzniku a sdílení těchto informací a znalostí. Stisknutím tlačítka je možné publikovat články, novinky či třeba fotogalerie, které jsou okamžitě přístupné z celého světa. Problémem je naopak pořádání a vyhledávání informací, které jsou uloženy kdesi ve virtuální Sítí, a nelze zde hledat klasickou analogii k regálům a katalogům. Mezi internetem a knihovnami jsou tedy velké rozdíly a není divu, že zde občas panuje i určitá nedůvěra či vzájemná nevěřivost.

OD CHAOSU K FENOMÉNU

Internet byl od svého počátku poměrně chaotický a z pohledu uživatele neměl pevně danou strukturu a řád. Z tohoto důvodu ho mnoho knihovníků nebralo ani příliš vážně. Legendární je kupříkladu úvodní slovo K. W. Smithe a D. J. Muccina ve výroční zprávě OCLC za rok 1994: „*Některí předvídali, že nástup Internetu způsobí konec knihoven. Nic nemůže být dále od pravdy: síť není knihovna. Divoké hranice Internetu zůstanou asi navždy divokými, ale nedaleko od nich bude existovat nepostradatelné umění informačního managementu knihovníků, knihoven a knihovnických systémů. O tom není pochyb.*“¹

Sebevědomí knihoven ale nebylo na místě. Ano, internet je opravdu na první pohled divoký a ne-

uspořádaný, ale internetovým vyhledávačům se přesto daří to nejdůležitější: vyhledávat informace. A to i bez Mezinárodního desetinného třídění či katalogizování ve formátu MARC 21. Situace se tedy poměrně brzy obrátila a knihovny najednou začaly ztrácet pozici, kterou si budovaly celá staletí. V současné době už je totiž jasné, že právě internet se stal informačním zdrojem číslo jedna.

VYHLEDÁVAČE A GOOGLE EFEKT

Jak jsem již zmínil, internet není knihovna a práce s informacemi je odlišná. Internet je především nesmírně dynamický. **Každou vteřinu zde vznikají nové informace, dokumenty a multi-mediální obsah.** Objem těchto dat je obrovský. Odhaduje se, že každých několik hodin vznikne tolik nového obsahu, jako je ve fondech celé Kongresové knihovny v USA.

Toto obrovské množství dat není možné zpracovat či uspořádat klasickým „knihovnickým“ způsobem, a všechno tedy musí probíhat automaticky. **Internetové vyhledávače indexují web pomocí tzv. „spiderů“ (neboli vyhledávacích robotů),** kteří neustále hledají nové webové stránky, a následně je zařazují do výsledků vyhledávání. Nejpopulárnějším je *Google*, a proto se tato „dominance internetu“ jako zdroje informací často označuje jako „**Google-efekt**“.

Mezi hlavní přednosti internetového vyhledávání patří rychlost a uživatelská přívětivost. Jak už jsme zmiňovali v posledním dílu tohoto seriálu, knihovnické systémy a odborné databáze mají k přístupnosti a použitelnosti často velmi daleko. A pro uživatele je mnohem jednodušší napsat do „gúglu“ pár klíčových slov, než aby osobně navštívili svoji knihovnu a tam si buď nechali vypracovat rešerši, nebo se sami snažili zápat s mnohdy pomalým a nesympatickým vyhledáváním nějaké odborné báze dat.

KNIHOVNY A KYBERPROSTOR

Je důležité, aby se knihovny této nové situaci přizpůsobily. Svět se zkrátka mění – před několika sty lety z knihoven vymizely „libri catenati“ (řetězy připoutané knihy k pilicím) a nyní pomalu přichází čas, kdy možná začnou mizet i sa-

motné knihy. Zejména v univerzitní a odborné sféře už totiž začínají převládat elektronické zdroje, které bývají už ze svého principu mnohem aktuálnější.

Ovšem **informace na Sítí mají i své nevýhody.** Protože na internet může přispívat každý, získané informace mohou být zavádějící nebo chybné (ať už záměrně či neúmyslně). U vyhledávání může také hrozit i informační přetížení, kdy uživatel ztratí v množství nalezených dokumentů a odkazů přehled. Je také třeba si uvědomit, že **ani na internetu není všechno.** Zejména odborné informace nejsou často jen tak volně dostupné, ale jsou uloženy v komerčních databázích, kam mají přístup naopak právě jen knihovny.

Knihovny by tedy neměly proti internetu ani bojovat, ale ani na něj rezignovat. Měly by si uvědomit, že jejich cílem už není všechno shromáždit, zkatalogizovat a zařadit, ale adaptovat se na aktuální situaci a **nabídnout svým uživatelům určitou „přidanou hodnotu“, tedy něco, co na internetu nenajdou.** Jedná se například o přístup do neveřejných odborných databází, rešerše vypracované informačními specialisty nebo třeba kurzy internetové gramotnosti pro veřejnost.

ZÁVĚREM

Žijeme v éře tzv. **informační společnosti** a informace jsou pro nás tou nejvýznamnější komoditou. Potřebujeme je jak rozříděné a uspořádané v systémech a databázích, tak aktuální a rychle dostupné uložené ve virtuálních sítích kyberprostoru. Jinými slovy, potřebujeme vyhledávače stejně jako odborné rešerše.

Knihovny a další znalostní instituce by neměly internet vnímat jako svoji konkurenci, ale spíše jako pracovní nástroj, obchodního partnera nebo zdroj inspirace. V prostředí „Library 2.0“ by se měly všechny zdroje informací vzájemně doplňovat a měly by být součástí jednoho globálního univerzálního mezioborového znalostního prostředí.

1 OCLC. *Annual Review of OCLC Research* [online]. Dublin (OH, USA): OCLC, c1995 [cit. 2005-08-14]. Letter of Introduction. Dostupný na [www.<http://digitalarchive.oclc.org/da/ViewObject.jsp?objid=0000002650>](http://digitalarchive.oclc.org/da/ViewObject.jsp?objid=0000002650)

VÝVOJ ARCHITEKTURY KNIHOVEN V ZÁVISLOSTI NA TŘECH INFORMAČNÍCH EXPLOZÍCH

3.

TŘETÍ INFORMAČNÍ EXPLOZE: NÁSTUP A ROZVOJ INFORMAČNÍCH TECHNOLOGIÍ

Určit mezníky informačních explozí je obtížné nejen v případě první a druhé, kdy se musíme vracet o tisíciletí nebo staletí zpět, ale i v případě třetí informační exploze, kdy jde o návrat o pouhých několik desítek let. Informační technologie (IT) začaly pronikat nejdříve do vědy a postupně do všech oblastí lidského života až po druhé světové válce.

Vznik a vývoj IT, zejména ve zmíněném období, byl vyvolán společenskou nutností. Přírodní a technické vědy potřebovaly pro svůj stále náročnější výzkum rychlé výpočty a zpracovávání a uchovávání dat obrovských objemů. K těmto potřebám se přihlásily i společenské vědy se svými průzkumy (např. sociologie), v nichž hledaly odpovědi na otázky o stavu společnosti. Ale nutnost nových řešení byla pocítována ve všech oblastech života a do stejné situace se dostávaly i knihovny, jejichž katalogy, které musely ročně přijmout tisíce až statisíce nových záznamů, se stávaly stále nepřehlednějšími a pro rychlou orientaci v narůstajících fondech až téměř nepoužitelné.

Dlužno hned v úvodu říci, že třetí informační exploze má obrovský dopad na celou společnost, kterou mění na *společnost informační*, a právě tak i na činnost knihoven. Ty ovlivňuje neskonale více, než tomu bylo v případě objevu knihtisku, tedy druhé informační exploze. IT přinesly knihovnám velmi důležitou schopnost: ukládat gigantické množství dat na velmi malém prostoru a s těmito daty operativně a velmi snadno manipulovat. Ale z hlediska architektury proměňují především interiér (tedy mikroarchitekturu).

Architektura knihoven v období třetí informační exploze není ovšem ovlivňována jen IT. Výrazně se

uplatňují přiznané technologie (viz Centre Georges Pompidou), nové stavební materiály a postupy, a určitým předskokanem IT jsou audiovizuální média, resp. jejich zapojení do činnosti knihoven.

Prognostici se v souvislosti s nástupem informačních technologií předháněli v zasvěcených úvahách o zániku knihoven, který věštili na konec druhého tisíciletí. Místo toho nastal spíše boom výstavby nových knihoven, na němž se podílely i IT, protože atraktivní služby pro uživatele a umožnily přidat další. Zvýšily tak zájem čtenářů i prestiž knihoven.

I když nové knihovny stále vznikají, je třeba upozornit na současný jev vyskytující se v některých evropských zemích: na pokles výpůjček a fyzických návštěv lidí v knihovnách. Jako nástup IT znamenal prudký vzestup zájmu o knihovny, nyní je jejich rozšiřování spojeno naopak s tendencí pokračujícího, byť mírného snižování zájmu, kterému je třeba paradoxně se bránit vynálezavým využíváním IT.

Výstavba knihoven byla rovněž reakcí – a vlastně ještě je – na situaci druhé poloviny 19. a první poloviny 20. století, kdy se stavěla muzea, divadla, obchodní domy, kina, ale poměrně málo knihovny. A zmíněný stavební boom provází kaleidoskop stavebních slohů: funkcionalismus, modernismus, postmodernismus, dekonstruktivismus a další.

NÁSTROJE INFORMAČNÍCH TECHNOLOGIÍ

IT mají dlouhou historii, ale to nejdůležitější začíná až vynálezem počítačů. O počítačích – těchto nejvýraznějších představitelích informačních technologií – se mluví od třicátých let minulého století, a hlavně od roku 1940, kdy začíná jejich nultá generace na bázi elektromagnetických relé. První generace přichází s objevem elektronky a jejím

nejvýraznějším představitelem je počítač ENIAC, uvedený do provozu na pensylvánské univerzitě v roce 1944: měl 18 tisíc elektronek, vážil 30 tun a chladily ho dva letecké motory. Druhá generace počítačů je tranzistorová – zvyšuje se rychlost prováděných operací, snižuje energetická náročnost, radikálně se zmenšují rozměry a přicházejí první programovací jazyky. Třetí generace je spjata s integrovanými obvody. Ty na svých čipech integrují tranzistory, a tak miniaturizace počítačů pokračuje. Uvádí se, že tato generace má svůj počátek v roce 1971.

Konečně čtvrtá generace začíná vznikem osobních počítačů. Start je zaznamenán přesně: 11. 8. 1981 byl uveden do provozu firmou IBM první osobní počítač na světě. (Pro přesnost je však nutné uvést, že již v 70. letech uvedla firma Apple na trh první osobní počítače, ale průlom znamenaly až PC od firmy IBM.) Od tohoto data neuplynulo ještě ani 30 let a v provozu už pracuje více než jedna miliarda těchto přístrojů. (V roce 2008 se v Česku prodalo poprvé více než jeden milion PC.)

Do knihoven pronikají informační technologie postupně od 60. let minulého století. U nás to bylo nejdříve pronájemem strojového času ve strojně početních stanicích, kde se zpracovávaly potřebné údaje na děrných štítcích. Vznikem osobních počítačů se knihovny otevřely informačním technologiím naplno a počítače začaly knihovny a jejich tradiční činnosti výrazně a rychle proměňovat – ve všem a všude, včetně nás knihovníků.

Novou kvalitu ve využívání IT přinesl vynález webu, přesněji World Wide Web (volně přeloženo jako světová pavučina), vytvářející soustavu propojených hypertextových dokumentů. Autorem je Tim Berners-Lee, který nejdříve navrhl jazyk *HTML* a protokol *http*, napsal program pro první webový prohlížeč a konečně roku 1990 spustil první webový server. Computerizace veřejného života včetně knihoven dostala nový obrovský impuls.

TECHNIZACE ARCHITEKTURY KNIHOVEN

Od zavádění IT nabývá knihovna technického výrazu, který dosud suplovaly snad jen lampičky na stolech. Pohled do počítačové studovny s monitory, klávesnicemi a myšmi na všech pracovních místech, s dataprojektorem a promítacím plátnem na čelní stěně – to už je úplně jiná knihovna jak

Infokiosky v Národní technické knihovně

výrazem, tak činností. Uživatel si tuto proměnu bezesporu uvědomuje; přibývají v nich studující a prodlužuje se i doba jejich pobytu.

Jak už jsem zmínil, nástup informačních technologií měl podle prognostiků přinést konec knihoven na konci druhého tisíciletí. Ale ten nenastal a dokonce i v Česku se začaly knihovny stavět nebo alespoň rekonstruovat pro ně prostory.

Pokračuje rovněž rozvoj stavebních technologií a vývoj stavebních materiálů. K používaným přibývá dnes zcela nepostradatelný sádrokarton v interiéru a módní pohledový beton v exteriéru i interiéru. Nové stavební materiály a technologie dávají architektům nové možnosti, které mění vzhled budov. Příkladem tohoto revolučního průlomu v aplikaci nových technologií je budova Centre Georges Pompidou v Paříži, jehož vznik inicioval tehdejší francouzský prezident. Architekti Richard Rogers (Brit) a Renz Rian (Ital) spolu se stavebním inženýrem Peterem Ricem (Ir) přišli s radikálním řešením: přiznat technologie, tedy vyjadřovat vnitřní fungování budov v jejich vnějším architektonickém řešení. Například výtahy vedly ve skleněných rourách na hlavním průčelí a roury vzduchotechniky na podhledu v interiérech.

Dodnes se i v knihovnách setkáváme s tímto řešením. Roury vzduchotechniky jsou vedeny na podhledu (srozumitelněji pod podhledem) nebo prostě za výpůjčním pultem (pobočka MKP na Smíchově), rozvody sprinklerů (samočinné sprchové hasicí zařízení) a silno- a slaboproudu na podhledech a svod dešťové vody v nejvyšším podlaží přímo čtenářskými prostory (Národní technická knihovna). Dotváří se tak technický výraz moderní architektury knihoven.

VÝBOJNÁ KONTRA KONZERVATIVNÍ ARCHITEKTURA KNIHOVEN

Nikdo dnes nespočítá všechny ve světě postavené knihovny, které nejsou vázané na určitý architektonický styl, jak tomu bylo dříve. Pokročilá technika umožňuje budovat nejrůznější typy staveb – věžovité, polokruhové, čtvercové, oválné či obdélníkové, budovy skládající se z různě tvarovaných ploch i komplexy budov v případě velkých knihoven. To pokud jde o makroarchitekturu.

Největší knihovny jsou už tak velké, že získaly přívlastek velkolepá monstra. Vždyť už přesahují až 100 000 m². Ale i ty „menší“ provázejí díky jejich výbojné nekonzervativní architektuře různé názvy. Tak Koolhaasova veřejná knihovna v Seattlu je označována jako *brutální architektura*, budově filologické fakulty v Berlíně se říká *mozek*, královéhradecké knihovně *ementál*.

Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové

Ale Koolhaasově knihovně by asi slušel i název *kultovní knihovna*, protože jako se vůči Kaplického chobotnici vymezují čeští odborníci i občanská iniciativa Demokracie staví, k seattleské se vymezují i knihovničtí na celém světě. Na málokterém semináři ve světě chyběl většinou pochvalný referát o této knihovně, vždy s několika zajímavými fakty: knihovna stojí na tak exponovaném místě, že tu původní dala městská správa zbourat a na jejím místě postavit novou, knihovna má z obyvatel města (2 milióny) šedesát procent registrovaných čtenářů a výrazný informační kód (i když ten se každému líbit nemusí).

Proti této výbojné a napadité architektuře se ovšem stále staví i „krabicové“ typy. Jeden z nich právě roste v Berlíně – strohý kvádr pro univerzitní knihovnu Humboldtovy univerzity včetně přesných geometrických tvarů i v interiéru.

Nové knihovny ale vznikají po rekonstrukcích i ve starých budovách – továrních, nádražních, radničních, klášterních, zámeckých atd. Pro příklady nemusíme chodit do zahraničí. Městská knihovna Svitavy pracuje s dalšími zařízeními v městském centru *Fabrika*, které vzniklo z bývalé textilní továrny. Smíchovská knihovna si zdařile vede v původních prostorách určených tržnici. V Lokti nad Ohří byly zrekonstruovány prostory pro knihovnu a muzeum knižní vazby v budově radnice, v Brně pro Fakultu informačních technologií VUT zase v části kartuziánského kláštera. Město Kralupy nad Vltavou usiluje umístit svoji knihovnu do zrušeného mlýna, ve Vsetíně se usídlila městská knihovna v budově po okresním výboru komunistické strany a řada knihoven si dobře vede v ještě starších budovách. Například před dvěma roky skončila rekonstrukce části strakonického hradu pro městskou knihovnu.

Tyto stavby rostou pro multifunkční knihovny, které v sobě vedle typických a tradičních činností (půjčovna, čítárna, studovny, skladiště, kanceláře) snoubí i další, až nečekané provozy. Jejich předobrazem jsou na území Česka obě první účelové stavby – pro knihovnu ve Svitavách a Městskou knihovnu v Praze, už dříve v tomto textu zmiňované.

Ve světě se stále více budují knihovny s dalšími zařízeními. V mrakodrapu linecké knihovny vydávají pracovnice městské správy různé doklady. Ředitel šanghajské veřejné knihovny dr. Jianzhong Wu prosadil do dvouvěžového areálu dokonce hotel.

Dnešní velké české multifunkční knihovny, postavené po roce 1989, nabízejí i knihkupectví (Moravská zemská knihovna v Brně), knihařství (Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové), myčku automobilů – asi jednu z prvních v knihovně vůbec (Národní technická knihovna) a dokonce synagogu (Krajská vědecká knihovna v Liberci; čtenářská pracovní místa na jižní straně nabízejí nádherný výhled na Ještěd). A všechny zcela samozřejmě vystavní prostor, přednáškový sál a občerstvení.

Knihovny se však proměňují i díky změnám ve své činnosti. Nové pojetí studijních prostor přináší individuální studovny a týmové studovny (v Národní technické knihovně 29 a 10) a vůbec nové pojetí čtenářských prostor nabízející různá uspořádání pracovních míst – vedle sebe, proti sobě, u velkých stolů, u malých stolů pro jednu či dvě osoby, mezi regály, u oken s vyhlídkou, na terase, v zahradě atd. Čtenář si má vybrat pro sebe

to nejvhodnější místo ke studiu či relaxaci a v knihovně pobýt.

Uvedu alespoň jeden příklad: v roce 2001, tedy po 73 letech, byla v Česku otevřena první nová velká veřejná knihovna, Státní vědecká, dnes Krajská vědecká knihovna v Liberci. Vyprojektoval ji ateliér SIAL pod vedením arch. Radima Kousala. Stavba o celkové ploše 12 646 m² se vyznačuje vysokou flexibilitou a komputizací. Vstupní uliční průčelí nese mediální stěnu, zobrazující aktuální informace z knihovny, města a regionu.

Nestaví se však jen velké knihovny, na nové budovy si troufají i malé obce (třeba Habartice na Liberecku) v kombinaci s místním úřadem a dalšími provozovny. Ovšem daleko více knihoven se přestěhovalo do moderních rekonstruovaných prostor (například Strakonice, Vsetín, Svitavy, Police nad Metují) a zahrnují veřejné i vysokoškolské knihovny (neúplný přehled viz na <http://old.stk.cz/Stavby/Stavby.html>). V novostavbách u nás bezesporu vedou právě vysokoškolské knihovny, kterých je už dlouhá řada (zmiňuji alespoň Plzeň, Pardubice, Brno – dokonce tři stavby, Zlín, Ostrava), přičemž další vysokoškolské knihovny jsou po generální rekonstrukci (například Knihovna Právnické fakulty UK Praha, Knihovna Fakulty informačních technologií VUT Brno, Knihovna Fakulty sociálních studií MU Brno atd.).

APLIKACE INFORMAČNÍCH TECHNOLOGIÍ

Změny vyvolané IT se týkají hlavně mikroarchitektury. Prostory se zaplňují počítači a dalšími přístroji, jako jsou kopírky, tiskárny, snímače kódů a skenery.

Další změny jsou však málo viditelné nebo je vůbec nespátříme. Do stavby jsou zabudovávány stovky a tisíce metrů kabelů v rámci strukturované

Kabeláž v SVK v Hradci Králové

kabeláže, aby výpočetní technika mohla pracovat. V nové městské knihovně v Ulmu si dali práci a spočítali jejich délku – bylo to sto tisíc metrů kabelů.

IT ovšem umožňuje i další kroky, především v zabezpečení knihovny proti ohni (EPS) a vloupání (EZS), také proti krádežím knih čtenáři (RFID – Radio Frequency Identification).

Elektrická požární signalizace a elektrická zabezpečovací signalizace jsou založeny na citlivosti čidel umístěných do vybraných prostor. Elektromagnetický či radiofrekvenční systém chrání knihy před zcizením (RFID umí nejen to) a spolu s EZS vytváří moderní bariéru proti krádeži knih, doplňovanou nyní i stále více kamerovým systémem s dlouhodobým záznamem obrazu (CCTV – Closed Circuit Television). Tuto bariéru signalizuje knihovna návštěvníkovi hned při vstupu za kontrolní bod, kdy prochází detekčními brankami.

Signály ze všech informačních i dalších technologií se svádějí do nového klimatizovaného prostoru knihovny, vznikajícího až v důsledku třetí informační exploze, do serverovny, kde je umístěn jeden nebo více serverů (v MKP je jich dokonce 12). V serverovně se umísťují i EPS a EZS a telefonní ústředna. V menší knihovně může samostatný prostor nahradit část skladiště a v malé knihovně může jako server sloužit počítač umístěný do výpůjčního pultu.

Nebyly by to IT, kdyby neumožňovaly podávat čtenářům více informací zcela novým způsobem. Jen před několika málo lety se začaly používat v knihovnách velké plazmové obrazovky, na nichž se objevují informace vložené do určitého PC, který je pak přenáší na jednu či více těchto obrazovek. Je to další zvýraznění technického obrazu knihovny.

Dopad IT na knihovny je obrovský. Důkazem toho je srovnání návštěvnosti před a po rekonstrukci budovy knihovny, jež se v mnoha případech zvýší o desítky procent. A to nejen kvůli přívětivosti prostředí, kterou jistě každá rekonstrukce přináší, ale zejména nabídkou nových služeb poskytovaných prostřednictvím IT. Ta však něco vyžaduje: schopné programátory, ale též klimatizovanou serverovnu a pro uživatele více méně neviditelnou kabelizaci.

A jak IT proměňují vzhled knihovny? Není pravda že tyto technologie nepotřebují prostor. Pro jejich aplikace se mnohdy vytvářejí i prostory nové – nejen už zmíněná serverovna, ale i digitální pracoviště, místo pro záložní zdroj, počítačové učebny,

a také kopírky, tiskárny, skenery vyžadují své specifické místo a nábytek. Pokud má s PC pracovat čtenář, je třeba pro něj zajistit neoslunění obrazovky a pohodlí při obsluze počítače.

To, co se zdálo dříve nadbytečné, je už v některých vysokoškolských knihovnách realitou – sto procent čtenářských pracovních míst je computerizováno (např. knihovna univerzity v Brně). A i když veřejné knihovny to tak necítí, bude jen dobře se na obdobnou situaci připravovat též. Nemusí to znamenat až tak velkou finanční zátěž, protože stále více uživatelů bude přicházet s vlastním notebookem.

Databáze budou zřejmě v příštích letech spolurozhodovat o návštěvnosti knihoven. Vzdálený přístup umožňuje získávat řadu informací z domova, ale licencované DTB budou k dispozici většinou jen v knihovně. Zatím se ve veřejných knihovnách s databázemi pracuje poměrně málo, mnohdy o nich čtenáři ani nevědí, a když ano, neumějí jich často využívat. Když by to nakonec i zvládli, může jim bránit v plném využití neznalost angličtiny, v níž je většina DTB a plných textů k dispozici.

Nečekané dopady má zavádění Wi-Fi do knihoven. Jde přímo o nečekaný zvrat, který přináší „knihovnu přes ulici“. Signál Wi-Fi je totiž natolik silný, že může prostoupit i několik zdí a být přijímán i několik desítek metrů daleko, takže majitel PC s přístupem na internet se může v blízkosti knihovny (z bytu, z auta atd.) napojit na zdroje nabízené v knihovně. Knihovnici v ústředí MKP to znají od svých čtenářů, kteří bydlí v Žatecké ulici, do níž je zasazeno jedno uliční průčelí knihovny, a kteří se běžně z domova připojují na software MKP.

Také informační kiosek dává možnost vstoupit do knihovny „skrz zeď“. Je dislokován na fasádě budovy a je přístupný každému kolemjdoucímu 24 hodin denně. Obrazovka s klávesnicí v provedení *antivandal* nabízejí například na průčelí budovy Městské knihovny v Praze vstup do on-line katalogu a využití dalších jejích služeb, ale jsou zde k dispozici například i informace Pražské informační služby. Kiosek dodává technický výraz i exteriéru knihovny.

Je zajímavé a samozřejmě velmi výhodné, že IT, tolik ovlivňující chod knihoven, mají relativně málo prostorových nároků, při čemž se tyto nároky stále více zmenšují či až v některých případech miniaturizují (s výjimkou zavádění nových služeb vyvolaných exploatací IT).

Ještě rychleji postupuje elektronizace na poli časopisů: mnoho odborných časopisů už vychází jen elektronicky, další v obou verzích – papírově i elektronicky. Zcela zásadně zasáhla tato situace do připravované Národní technické knihovny: pro rok 2009 se snížil počet odebíraných tištěných časopisů o deset procent a další podstatné snížení vyvážené zvýšením počtu odebíraných elektronicky vydávaných časopisů se předpokládá pro rok 2010. Tento trend ovlivňuje počet instalovaných časopiseckých regálů, náročných na místo ve volném výběru. Ale Národní technická knihovna nebude v tomto vývoji osamocena, budou následovat postupně vysokoškolské a po nich vědecké knihovny.

ČTENÁŘI V DOBĚ TŘETÍ INFORMAČNÍ EXPLOZE

IT ale především proměňují klientelu knihoven, a to všech typů. Jistě téměř sto procent čtenářů vysokoškolských knihoven tvoří studenti a přednášející, všichni ovládající výpočetní techniku, respektive její artefakty nutné ke studiu. Ve veřejných knihovnách IT omlazují věkový průměr návštěvníků tím, že přivádějí nové, především mladé čtenáře kvůli možnosti využívat právě výpočetní techniku. Knihovny zde v podstatě klasický výpůjční sortiment, který doposud tvořily knihy, časopisy a audiovizuální média, doplňují o prezenční výpůjčky počítačů, kopírek a skenerů nebo alespoň v případě přinesených notebooků o zásuvky pro připojení.

Ovšemže se nevyvíjí jen informační technologie. Zdokonaluje se tepelná technika a vzduchotechnika i světelná technika, která výběrem svítidel a jejich dislokací někdy až výrazně dotváří architekturu knihoven. To vše se promítá do novostaveb a rekonstrukcí, které tak vytvářejí stále přívětivější podmínky pro čtenáře, pohodlnější pro knihovníky a příznivější pro knihovní fondy.

Zvětšování budov knihoven zvyšuje nároky na informační systémy, které pomáhají čtenářům snadno se v knihovně orientovat. Ovšem tento informační systém či orientační kód přerůstá významem pouhou orientaci v knihovně. Stává se základem grafického manuálu, který je výtvarným výrazem celkového designu knihovny a který organicky zapadá do celé architektury knihovny. Zahrnuje logo knihovny, typ písma, základní značení na budově, na chodbách, ve čtenářských prostorách

atd., piktogramy, úpravy dopisního papíru a formulářů, marketingové vzory aj. Základem ovšem zůstává orientace čtenáře při cestě do knihovny a v samotné budově.

Pokud chce knihovna získat zájem mladých návštěvníků, musí pro ně připravovat zajímavé akce. Takovými jsou jistě pokusy o zápisy do Guinnessovy knihy rekordů (největší počet lidí s knihou na jednom místě), sportovní akce kombinované s knihou a nejnověji geocaching (hra pro majitele GPS rozšířená po celém světě).

Postupující motorizace si vyžaduje nutnost parkování v budově knihovny nebo alespoň v její blízkosti. A protože nárůst automobilů kontraproduktivně ovlivňuje (rozuměj zpomaluje) pohyb čtenářů ke knihovně nebo z ní, mnoho mladých lidí dává přednost levnějšímu dopravnímu prostředku – kolu a potřebuje ho také zaparkovat.

Avšak tyto uživatele své chování vůči knihovně mění. Použitím vzdáleného přístupu ji sice využívají, ale stále častěji z domova. Počet virtuálních návštěv knihovny takovými klienty stoupá a současně klesá počet jejich fyzických návštěv v knihovně.

PROSTŘEDÍ KNIHOVNY

Dosud neexistují žádné statistiky, kolik hodin stráví čtenář v knihovně. Nemám na mysli čtenáře, který přišel vrátit a půjčit si knížku, ale studujícího, pro něhož vytváří knihovna přívětivé podmínky. Zřídí bistro či alespoň zavede automaty, doplní mobiliář okrasnými rostlinami a využije výtvarné umění na dotvoření prostoru.

Dnes se více než dřív uplatňuje v knihovnách i kolem nich zeleň. Vedle estetického a psychologického účinku mohou rostliny v knihovně ovlivňovat příznivě i klima, ale jejich hlavní role je v okolí budovy, ať jde třeba o veřejný park nebo zahradu

přístupnou z knihovny. Šanghajský knihovní areál má dokonce zahrady dvě: Zahradu vědění a Zahradu moudrosti. Není pochyb o tom, že zeleň může velmi atraktivně nabídnout knihovny a příjemnit v ní pobyt.

V českých knihovnách před rokem 1989 nehrála zeleň při projektování žádnou úlohu. To pouze knihovnice dokreslovaly atmosféru květinami, spíše takovými, které byly po ruce. Dnes se situace změnila a zeleň získala v knihovnách nezastupitelnou úlohu.

V ústředí Městské knihovny v Praze byla při rekonstrukci vybudována dvě atria s lavicemi, doplněná stálezelenými popínavými rostlinami a zeleň hraje úlohu i v dalších čtenářských prostorách. Ve smíchovské pobočce MKP jsou na galeriích dvoumetrové fikusy zasazeny do speciálně vyrobených sudů, konvenujících technickému rázu knihovny a respektujících původní určení prostoru jako tržnice. Zejména finské knihovny vynikají ve využití zeleně v interiéru. Rostliny visí ze stropu, z galerie, na stěnách... Tak pracují finští architekti.

Zatím jen jednou, v Moravské zemské knihovně, pronikla do interiéru obrazně řečeno voda. V atriu je vytvořeno řečiště pro malý potůček, který v nuceném oběhu končí na konci atria a vrací se zpět. Na něj jakoby navazuje na části stěny vstupního prostoru další voda, která opět v nuceném oběhu spadá na úroveň podlahy a vrací se zpět. Kromě příjemného pohledu zvlhčuje vzduch v této části budovy.

Výtvarné umění hrálo v exteriéru i interiéru knihoven vždy významnou roli dotvářející jejich vzhled – od antiky přes renesanci a baroko až do současnosti. Umělecká díla a knihovny patří k sobě. Už první antické knihovny byly vyzdobeny sochami a bustami a mnoha sloupy s uměleckými reliéfy. Renesance začíná využívat stěny i stropy k bohaté a barevné výzdobě, což se proměňuje v brak,

NTK nabídne příjemné prostory

Výzdoba v NTK od Dana Perjovschiho

kdy je tato výzdoba vyvyšována nad prvotní posílání knihoven. A nezapomeňme na jeden důležitý aspekt. Architektura je stavitelské umění a jednotlivé architektonické stavby jsou samy o sobě uměleckými díly. Dnešní české knihovny to potvrzují. Pražská městská knihovna Idiomem slovenského výtvarníka Mateje Kréna, hradecká Studijní a vědecká knihovna nástěnnou malbou Evoluce forem malířky Marty Novotné, Národní technická knihovna kresbami ve dvoraně od rumunského výtvarníka Dana Perjovschiiho atd.

Novým prostorovým prvkem od 20. století je v knihovně možnost občerstvení: podle její velikosti to může být nápojový automat, bistro, literární kavárna, restaurace. V Národní technické knihovně budou mít čtenáři k dispozici v jednotlivých podlažích dokonce čajové kuchyňky.

NA ZÁVĚR ANEB 5P

Jako neviditelná nit prostupuje textem o vývoji architektury knihoven v závislosti na třech informačních explozích aplikace knihovnických 5P na exteriér i interiér. Jaká to jsou P?

- Přívětivost pro čtenáře (příjemné a nápadité prostředí, bohaté služby);
- Pohodlí pro knihovníky (čajové kuchyňky);
- Přiznivost pro knihovní jednotky (chráněné před slunečními paprsky a dodržování řady normativních požadavků);
- Půvabnost stavby v exteriéru i interiéru;
- Přístupnost pro čtenáře (veřejná knihovna do 15 minut z místa bydliště, vysokoškolská knihovna v kampusu).

Každý má možnost samostatně a subjektivně aplikovat těchto pět P na kteroukoliv knihovnu

a posoudit ji tak. Dovolím si jedno připomenutí: architektura knihoven je spojována prakticky jen s architekty a projektanty budovy. Ti však do svého díla přejímají požadavky a nápady ze stavebních programů připravovaných knihovníky. Nezapomeňme na to!

Z dnes už poměrně bohaté výstavby knihoven v českých zemích těží olomoucká konference *Knihovna a architektura* pořádaná s dvouletou periodou, která přináší nové zkušenosti a náměty z činnosti a pro činnost knihoven. Čtyři ročníky této konference představily všechny významné české novostavby i rekonstrukce a řadu významných světových staveb knihoven a přinesly nové podněty k jejich architektuře, vybavení interiéru a informace o technických novinkách. Pátý jubilejní ročník bude v těchto tendencích pokračovat s jednou změnou – využije otevření největší české knihovní budovy a bude se konat 6.–8. září 2009 v Národní technické knihovně v Praze-Dejvicích.

Období třetí informační exploze, které stále prožíváme, je výrazně spjaté se stavbami i rekonstrukcemi knihoven. Každý takový čin znamená zvýšení zájmu o danou knihovnu a její služby. Číselně vyjádřeno jde o nárůst od 30 procent až do několika násobku předchozích statistických výsledků.

Současná ekonomická a finanční krize je vážným připomenutím nutnosti šetřit energiemi. Solární panely, hospodaření s dešťovou vodou – to jsou jen dva příklady, které nyní architekti aplikují do některých budov. Budova se solárními panely může dostat až futurologický výraz, jako např. městská knihovna v německém Hertenu.

Ovšem to už je jiná kapitola. A jaká bude? Nastup robotů jako čtvrtá informační exploze?

Foto STK Lukáš Kalivoda, foto SVKHK Ludmila Černovská

LITERATURA:

- CEJPEK, Jiří. *Architektura knihoven v historickém vývoji*. Praha: Státní knihovna ČSSR, 1968. 21 s.
- CEJPEK, Jiří a další. *Dějiny knihoven a knihovnictví*. Praha: Karolinum, 2002. 247 s.
- EDWARDS, Brian; BIDDY, Fischer. *Knihovny a studijní centra*. Havlíčkův Brod: Krajská knihovna Vysočiny, 2006. 222 s.
- GLANCEY, Jonathan. *Architektura*. Praha: Slovart, 2007. 512 s.
- HARANGOZOVÁ, Erika. *Stavitelská činnost v Řecku ve 2. století v době císaře Hadriána a Heroda Atika*: bakalářská diplomová práce. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2008.
- HOEPFNER, Wolfram (Hrsg.). *Antike Bibliotheken*. Mainz am Rhein: Philipp von Zabern, 2002. 135 s.
- JOCHUM, Uwe. *Kleine Bibliotheksgeschichte*. Stuttgart: Philipp Reclam jun., 2007. 280 s.
- JONÁŠOVÁ, Anna. Volný přístup k fondům lidových knižnic, poznámky ku knižničnej technice a práci s čitatelmi. *V. Knižničný zborník*. 1976. Martin: Matica slovenská, 1977. s. 177–211.
- KURKA, Ladislav, SVOBODA, Martin. Ideální knihovna. *Čtenář*. 2003, roč. 55, č. 11, s. 304–310, č. 12, s. 338–339. *Čtenář*. 2004, roč. 56, č. 1, s. 2–5.
- VÍTEK, Gustav: *25 let Husovy knihovny v Polné*. Polná: Městská spořitelna, 1940. 8 s.

Podobný obsah, rozdílné pojetí

Dva pojmy, naprosto rozdílná organizace, rozdílná úroveň, jistě i rozdílné finanční zabezpečení. Pokud slovo veletrh znamená velký trh, pak to platí pro obě akce, ovšem ve zcela odlišném pojetí.

V letošním roce jsem měla příležitost zúčastnit se dvou známých veletrhů dětské knihy a snad je i trochu porovnat. Ten boloňský jsem spolu s kolegyní Pavlou Rubášovou absolvovala v rámci studijní cesty pořádané Sdružením knihoven, která pak pokračovala do knihovny Sala Borsa. A druhý, v Liberci, pak po návratu z Itálie.

Veletrh dětské knihy v Bologni, 22.–25. 3. 2009

Veletrh dětské knihy v Bologni má dlouhou tradici. Již 46 let sem na jaře přijíždějí vydavatelé knih pro děti, v roce 2009 zde bylo 1300 vystavovatelů z 69 zemí z celého světa. Veletržní prostor je obrovský, množství výstavních stánků je umístěno ve čtyřech pavilonech o celkové rozloze 20 000 m². Veletrh v Bologni má komerční charakter, sjednávají se na něm kontrakty, což je patrné na každém kroku. Nakladatelé, knihkupci, autoři, ilustrátoři, distributoři, tiskaři i knihovníci sem přijíždějí, aby nakoupili či prodali autorská práva, navázali nové kontakty a upevnili profesionální vztahy, našli a rozvíjeli nové obchodní příležitosti, vstřebali nové poznatky o nejnovějších trendech a rozvoji knižního trhu a prohlédli si nejlepší knihy a další média světové knižní produkce pro děti.

V letošním roce byla hlavní pozornost věnována knižní produkci Jižní Koreje. Tomu byl přizpůsoben i program různých akcí – veřejných čtení, výstav apod., a uspořádání vstupního kruhového pavilonu, kde byly vystaveny práce korejských ilustrátorů.

Jednotlivé stánky různých zemí vyjadřovaly jejich národní identitu, oranžová barva a kylice

živých tulipánů napovídaly, že návštěvník je právě u holandské expozice. Ve stáncích severovýchodních zemí byly použity přírodní materiály a kolem se pohybovaly postavy z pohádkových knih. Francouzská expozice byla velmi rušná a živá, rumunská naopak trochu statická. Zajímavé byly exotické expozice arabských států. Stánky měly velmi dobrý design a celkový dojem byl luxusní, včetně červených kobereců a naprosté čistoty.

Na veletrhu potkáváte spoustu dobře oblečených žen a mužů s pojiždnými kufrý a říkáte si, na co ty kufrý asi mají? Později na to přijdete. Buď jsou kufrý zpočátku prázdné a postupem času se zaplňují edičními plány různých nakladatelství, nebo s kufrem přichází vystavovatel a veze v něm knihy pro svůj stánek či jako obchodní nabídku. Je to šikovné, my jsme kufrý neměli a bolelo nás pravé rameno od těžké tašky.

Světová produkce nakladatelů dětských knih je obrovská, nezdá se, že by nastávala krize dětské knihy, publikace mají krásné barevné obálky s kvalitními ilustracemi, až je toho někdy příliš. Jako milé osvěžení pak působila expozice České republiky, které dominovaly panely s fotografiemi spisovatelů a ilustrátorů v nadživotní velikosti. Na stánku byly vystaveny knihy autorů Petra

Z veletrhu v Bologni

Foto B. Korvalinková

Nikla, Jana Híska, Michaely Kukovičové, bratři Formanů a dalších.

Na komplexní prohlídku všech stánků by návštěvník potřeboval více času, než jsme měli my, aby vstřebal atmosféru včetně autorského čtení, multimediálních produkcí i doprovodných výstav či vyhlásování oceněných knih. Vstupné na veletrh (30 euro) není zanedbatelné.

Veletrh není primárně určen dětským návštěvníkům, je to ovšem jedna velká výstava toho nejlepšího, co lze ve světové produkci dětských knih vidět.

Veletrh dětské knihy v Liberci 26.–28. 3. 2009

Zní to neuvěřitelně, ale liberecký veletrh dětské knihy se konal už posedmé. Je to docela dlouhá doba a veletrh, který je jediný svého druhu v České republice, si už vydobyl své pevné místo ve veletržním kalendáři.

Rozsahem a kvalitou prostor a zázemí se nemůže s boloňským srovnat. Luxusním provedením stánků samozřejmě také ne, o červených koberecích filmových hvězd nemluvě. Ale může se pochlubit tím, že při přípravě jeho programu organizátoři myslí nejenom na dětské knihy, nakladatele, knihkupce a knihovníky, ale hlavně a především na DĚTI.

Děti na tomto veletrhu hrají prim. Jsou všude, vniknou všude, obléhají výstavní stánky, za ušetřené či rodiči nebo prarodiči darované peníze si kupují, světe div se, knihy! Čtyřicet osm vystavovatelů převážně české produkce knížek pro děti není vůbec malé číslo, na plochu libereckého výstaviště se jejich stánky vejdou tak akorát. Veletrh je živý, také se tu nakupuje a prodává, ale skutečně, ne virtuálně, dokonce s veletržní slevou. Vstupné na veletrh je spíše symbolické (10 Kč děti a 20 dospělí).

To ale není všechno. Letos znělo hlavní motto veletrhu *Úspěšní čtou*, podtémata pak byla věnována významným literátům: *Svět Julese Verna* a *Příběhy všedního dne Františka Nepila*. Design výstavních prostor citlivě připomínal fantazijní svět nadčasových příběhů francouzského autora, ale děti u stánků si spíš kupovaly něžnou *Žínku Evelínku*.

Jeden výstavní pavilon je vždy velkou interaktivní hrou pro děti, kde si mohou vyzkoušet vlastní šikovnost při vytváření papírových či jiných artefaktů na literární náměty. Ono se to dost těžko popisuje, ale v jednom stánku se třeba pečou lívance, ve druhém se vybarvují a vystřihují ponožky, kreslí se postavy z knížek, luští se rébusy. A děti jsou nadmíru spokojené.

Asi není třeba dodávat, že i veletrh v Liberci je obohacen doprovodnými programy, ať už jsou to autorská čtení nebo besedy, hudební vystoupení, vyhlášení výtvarných soutěží. Slavnostní křty zvukových knih z projektu *Děti čtou nevidomým dětem* nebo vyhlášení nominací Zlatá stuha (ocenění za nejlepší dětskou knihu roku 2008) probíhají v obřadní síni liberecké radnice. Důležitou součástí veletrhu je též dvoudenní konference *Současnost literatury pro děti a mládež*, která se konala již tradičně v Krajské vědecké knihovně v Liberci a letos hostila rekordní počet účastníků z řad vysokoškolských pedagogů, knihovníků a studentů z celé ČR i ze Slovenska.

Jen o samotné konferenci by se dalo napsat několik stran. Že tam zazněly příspěvky literárně teoretické, závažné i humorné, hrálo se divadlo, předváděly fyzikální a chemické pokusy, představily se projekty podporující dětské čtenářství – to asi není třeba zdůrazňovat.

BLANKA KONVALINKOVÁ > konvalinkova@kvkli.cz

ZÁKONÍK JE TAKÉ KNIHA

VYŘAZOVÁNÍ KNIH Z KNIHOVNÍHO FONDU

Knih jakožto informační pramen evidovaný jako samostatná jednotka knihovního fondu knihovny je ve smyslu ustanovení § 2 písm. b) *zákona č. 257/2001 Sb., knihovního zákona, ve znění pozdějších předpisů, knihovním dokumentem*.

Vyřazování knihovních dokumentů upravuje knihovní zákon v § 17. V souladu s tímto ustanovením lze z knihovního fondu vyřazovat pouze knihovní dokumenty, které neodpovídají zaměření knihovního fondu knihovny, multiplikáty knihovních dokumentů a knihovní dokumenty opotřebované, neúplné nebo poškozené tak, že přestaly být informačním pramenem. Lze tedy shrnout, že z knihovního fondu lze vyřazovat pouze ty knihy, které neplní nebo přestaly plnit svůj účel. Pokud jde o knihovní dokumenty z konzervačního nebo historického fondu, tyto lze vyřazovat pouze se souhlasem Ministerstva kultury České republiky.

Historickým fondem rozumí zákon knihovní fond sestávající z knihovních dokumentů, které vznikly do roku 1860 nebo mají v daném oboru pro svou jedinečnost historickou hodnotu, příp. jiný knihovní fond, jenž má zvláštní historickou a kulturní hodnotu, byl-li takto vymezen ve statutu knihovny nebo jiném právním předpisu.

Konzervačním fondem pak rozumí knihovní fond sestávající z knihovních dokumentů, které knihovna získala jako příjemce povinného výtisku.

V odst. 3 § 17 knihovního zákona zákonodárce specifikuje postup při vyřazování knihovních dokumentů. Knihovní dokumenty neodpovídající zaměření fondu knihovny nebo multiplikáty knihovních dokumentů je provozovatel knihovny povinen nabídnout ke koupi provozovateli jiné knihovny téhož druhu, a pokud takový provozovatel odmítne, provozovateli knihovny, která je součástí školy.

Knihovní dokumenty z konzervačního nebo historického fondu je provozovatel knihovny povinen nabídnout ke koupi Národní knihovně ČR.

Až poté, co nedošlo k odkoupení knihovních dokumentů výše jmenovanými subjekty, je provozovatel povinen nabídnout vyřazené knihovní doku-

menty jiným zájemcům. Pokud ani takto nedojde k jejich odkoupení, je oprávněn je darovat nebo zlikvidovat.

Provozovatel knihovny však není oprávněn aplikovat popsaný postup odkupu při vyřazování knihovních dokumentů chráněných podle zvláštního právního předpisu, např. podle *zákona č. 97/1974 Sb., o archivnictví, ve znění pozdějších předpisů*, nebo *zákona č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy, ve znění pozdějších předpisů*.

Shora popsaný postup je provozovatel povinen aplikovat taktéž při rušení knihovny.

Vyřazené knihovní dokumenty je provozovatel knihovny povinen evidovat v seznamu úbytků, který vede v rámci evidence knihovního fondu. Záznam v seznamu úbytků musí obsahovat datum zápisu, pořadové číslo záznamu, přírůstkové číslo knihovního dokumentu (příp. i jeho signaturu), označení autora, název, místo a rok vydání knihovního dokumentu, příp. další údaje zaručující jeho nezaměnitelnost a důvod odpisu nebo vyřazení knihovního dokumentu s odvoláním na příslušný schvalovací doklad.

Jde-li o hromadně vyřazované knihovní dokumenty zaznamenané ve zvláštním seznamu, který obsahuje přírůstkové číslo knihovního dokumentu (příp. i jeho signaturu), označení autora, název, místo a rok vydání knihovního dokumentu, příp. další údaje zaručující nezaměnitelnost knihovního dokumentu, lze záznam v seznamu úbytků provést odkazem na tento seznam. Citovaný postup při evidenci je upraven *Vyhláškou Ministerstva kultury České republiky č. 88/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů*, a to v ustanovení § 4 a § 6 této vyhlášky.

Pro úplnost uvádím, že v případě porušení postupu při vyřazování knihovních dokumentů je ministerstvo oprávněno uložit provozovateli knihovny pokutu ve výši od 25 000 Kč do 500 000 Kč.

Z výše uvedeného tak vyplývá, že za vyřazování knihovních dokumentů odpovídá provozovatel knihovny, který je povinen se při své činnosti, zahrnující i nakládání s majetkem, řídit právními předpisy upravujícími jeho povinnosti.

Knihovna Národního filmového archivu – informační zázemí oboru kinematografie

Knihovna Národního filmového archivu je specializovaná knihovna¹, její sbírky jsou nejrozsáhlejší v oboru filmu v České republice, jsou určeny k trvalému uchování a slouží odborné veřejnosti. Přiblížme si její zajímavou činnost, záchranu a zpřístupnění fondů, informační zdroje i historii.

Šestašedesát let na cestě

Sedmé umění má plných šedesát šest let svoji odbornou filmovou knihovnu. Ve 40. letech minulého století vedly kroky prvních čtenářů do paláce Lucerna ve Štěpánské ulici 61, tehdejšího sídla Českomoravského filmového ústředí (Böhmisch-Mährische Filmzentrale)², kde v roce 1943 byla založena jako jeho součást. Na této adrese, kde mimo jiné sídlila i řada filmových společností, redakcí filmových časopisů i nově vzniklý filmový archiv, působila do roku 1947. Filmová knihovna a filmový archiv neměly po celá desetiletí právní subjektivitu, tu získaly až k 1. 7. 1992, kdy vznikl Národní filmový archiv³. Ale vraťme se ještě zpět.

Kinematografie zestátněná dekretem v roce 1945⁴ procházela častými reorganizacemi⁵. V dubnu 1947 se knihovna přemístila do Vančurova domu v Klimentské ulici č. 4 (dnes Studio FAMU), kde byla v prvním patře otevřena studovna s čítárnou nesoucí jméno Ústřední filmové knihovny při Československém filmovém ústavu. V 70. a 80. letech byla knihovna začleněna do odboru filmových informací ČSFR⁶ jako jedno z jeho tří oddělení spolu s dokumentací a edicí. Nárůst fondu a nedostatek místa se řešil na úkor služebních a veřejných prostor. Sbírkové knihovny byly rovněž uloženy ve sklepě sousedního domu v Klimentské ulici č. 6 a na půdě hospody Na Kovárně ve staré Ruzyni. Ve Vančurově domě působila 45 let až do roku 1992, kdy dostala od FAMU výpověď. Pracovníci knihovny museli v rámci restitucí vyklidit i všechny depoty. Po rozdělení republiky byla krátkou dobu součástí Českého filmového ústavu. V provizorních podmínkách působila knihovna čtyři roky nejprve v paláci Adria ve Filmovém klubu na Národní třídě a poté do roku 1996 ve čtyřech kancelářích filmového

archivu v Malešické ulici na Praze 3. Od roku 1997 sídlí v pronajatých prostorách historického Konviktu na Starém Městě v prvním patře nad kinem Ponrepo v Bartolomějské ulici č. 11. Od července 1993 tvoří samostatné oddělení Národního filmového archivu.

Vytvoření vhodných a důstojných podmínek pro uložení, archivaci a prezentaci filmových sbírek stály na okraji zájmu vedení rezortu kinematografie. Svépomocí archivářů vznikl v lokalitě bývalých garáží koncentračního tábora na Hradištku u Štěchovic depot pro filmové sbírky, který byl po pádu komunistického režimu za podpory vlády České republiky nákladem 23 milionů Kč v letech 1990 až 1992 rozšířen. Zde filmová knihovna našla v čase restitucí zázemí pro 85 % svých sbírek, které prošly před uložením do kompaktních regálů kompletně chemickou očištěnou. Neexistence vlastního sídla pro Národní filmový archiv v Praze a dislokace jednotlivých pracovišť je problém, který přetrvává do dnešních dnů a značně komplikuje „život“ nejen odborným činnostem, ale i uživatelům. Současný ředitel NFA Vladimír Opěla o výstavbu vlastní budovy usiluje řadu let. Realizace projektu NFA je schválena usnesením vlády České republiky ze dne 7. června 2006 č. 716 k dokumentaci Programu péče o národní kulturní poklad. Ve spolupráci s MK ČR hledáme vhodný stavební pozemek. V příštím roce bude rovněž zahájena výstavba nového depotu v sousedství stávajícího depozitáře na Hradištku, který je již zcela přeplněn.

Sbírkové a fondy NFA

Tvorbu sbírek⁷ (akvizice), jejich ochranu, vědecké zpracování a využívání mají ve svém popisu práce tři oddělení NFA: filmotéka (technické oddělení a filmová historici), oddělení

písemných archiválií (OPA) a knihovna. Jejich sbírky jako celek kompletně dokumentují národní filmovou produkci, vznik a vývoj kinematografie. Filmotéka pečuje o 150 milionů metrů filmových materiálů a audiovizuální sbírku na nefilmových nosičích. Obsahem sbírek OPA jsou filmové fotografie, filmové plakáty, propagační materiály, výtvarné návrhy, písemné archiválie, fondy osobností a filmových institucí.

V knihovně NFA naleznete odbornou literaturu, filmové scénáře, výstřižky z denního tisku s filmovou tematikou, encyklopedie, biografie tvůrců, zfilmovanou beletrii, filmová periodika, filmové ročenky české a zahraniční provenience.

Akvizice a odborné činnosti

Pro úplnost zastoupení odborné filmové literatury ve fondu měla velký význam zpětná akvizice v prvních letech jejího vzniku, kdy sbírky byly doplněny z antikvariátů, od sběratelů a zaniklých společností o tituly z předválečného období. Symbióza filmového archivu a knihovny se projevuje především v její bohaté akviziční činnosti. Jen pro ilustraci, polovinu přírůstků ročně tvoří dary publikací z jiných filmových archivů a akcí díky neformálním kontaktům a spolupráci v rámci FIAF⁸ a ACE⁹. Doplnění scénářů v době státního monopolu československého filmu bylo snadné, filmových studií bylo několik. Po privatizaci kinematografie produkční společnosti oslovujeme a záleží na osvětlenosti filmaře či výrobce, zda nám scénář do sbírek věnuje. Nabídková povinnost¹⁰ (obdoba povinného výtisku) se vztahuje jen na filmy. Českou filmovou literaturu doplňujeme úplně, zahraniční výběrově. Přebíráme i mimořádné akvizice a pozůstalosti filmových

tvůrců. Zajišťujeme si vlastní výstřižkovou službu z českého tisku. Odebíráme na padesát titulů zahraničních filmových periodik. Mimo výše uvedené aktivity a klasické knihovnické činnosti věnujeme velkou pozornost analytickému popisu českého filmového tisku, v naší databázi je přes 50 000 záznamů článků. Pracovníci knihovny se podílejí rovněž na řadě edičních projektů NFA (např. Filmová ročenka, Český hraný film 1898–1980). Záchraně filmových periodik, retrospektivní katalogizaci, on-line zdrojům a projektům jsou věnovány samostatné kapitoly tohoto článku.

Retrospektivní zpracování fondu

Prioritou v současnosti je kompletní retrospektivní zpracování fondů z pohledu filmu a jejich zpřístupnění v on-line katalogu knihovny. Zvažovali jsme způsob provedení retrospektivy. Vzhledem k různorodé informační hodnotě katalogizačních lístků jsme ne zvolili cestu jejich skenování jako většina knihoven, ale opětovné zpracování s pramenem v ruce. Počet knihovních jednotek knihovny se dnes pohybuje okolo 110 000. Podrobný věcný popis dokumentů má pro obor filmu klíčový význam. Selekčním termínem se stává každé slovo z popisu. Díky retrospektivě objevujeme zapomenuté tituly, které by v katalozích nikdy nebyly nalezeny a zároveň podrobně mapujeme fyzický stav fondu, který během své historie zažil řadu přesunů. Sbírkové scénářů a separátů osobností jsou již kompletně zpracovány. Retrospektivní katalogizace sbírky separátů filmů se blíží ke konci. Fond knih a periodik je zpracován na 45 %. Vše je zpřístupněno veřejnosti v on-line katalogu včetně napojení na databázi filmových autorit (film, personálie, korporace, akce, hesla).

Ukázky obálek titulů periodik z digitální knihovny NFA

Ukázka propojení autority filmu s fondem knihovny:

Název Pyšná princezna

Země vyd. CS – Československo

Rok výroby 1952

Odkazy na var. názvy 0 pyšné princezně
(Pracovní názvy)
Potrestaná pýcha
(Pracovní názvy)

Režie [*] Zeman Bořivoj 1912–1991

Citace NFA

Datum premiéry v ČR 26. 09. 1952

Předloha [*] Němcová Božena 1820–1862 Potrestaná pýcha (pohádka)

Forma, žánr pohádka adaptace

Odkazy [*] (2) Článek bibliografie

[*] (1) Separáty

[*] (3) Knihy

[*] (4) Scénáře

Ukázka propojení personální autority s fondem knihovny:

Jméno Zeman Bořivoj

Data 1912–1991

Citace Bartošková, Šárka – Bartošek, Luboš:
Filmové profily

Profese český režisér a scenárista

Místo naroz. Praha (Česko)

Datum naroz. 06. 03. 1912

Místo úmrtí Praha (Česko)

Datum úmrtí 23. 12. 1991

Odkazy [*] (15) Filmy

[*] (1) Separáty

[*] (4) Knihy

[*] (47) Scénáře

On-line zdroje a služby

V prosinci 2008 byly spuštěny nové webové stránky NFA¹¹, kde naleznete řadu zajímavých informací a vstupy do těchto informačních zdrojů:

- on-line katalog knihovny (104 000 záznamů);
- on-line databáze filmových autorit (54 000 záznamů);
- digitální knihovna (300 000 stran);
- on-line katalog českých hraných filmů 1898 až 1970;
- on-line portál evropských filmových archivů;
- Filmový přehled – nejstarší vycházející český filmový časopis¹².

Naši čtenáři mají možnost spolu s klasickými službami knihovny využívat řadu licencovaných filmových databází¹³ ve studovně nebo prostřednictvím svého osobního konta v on-line katalogu knihovny.

Digitální knihovna NFA

Film je relativně mladý obor a přesto je řada jeho pramenů ohrožena rozpadem či křehnutím papíru, vyblednutím písma a nekvalitní tiskem na nekvalitním papíře. Čitelnost a fyzický stav předlohy je přitom zásadní pro kvalitu reformátovaných dokumentů a ovlivňuje i další možnosti práce s nimi, využití nových technologických postupů např. převod obrazových souborů na text metodou OCR¹⁴ a fulltextové vyhledávání. K nejhroženějším sbírkám knihovny Národního filmového archivu patří fond filmových periodik, unikátní kolekce novinových výstřižků (dobové recenze, ohlasy), sbírka filmových scénářů a knižní tituly, které byly vtištěny na cyklostylu. Naším cílem je zachránit pro další generace pramennou základnu oboru kinematografie a zároveň ji zpřístupnit v kvalitativně novém badatelském prostředí v podobě digitální knihovny oboru filmu, o který v posledních letech zaznamenáváme nebývalý zájem. Této problematice se již osmým rokem věnuje **Projekt knihovny Národního filmového archivu na ochranu ohrožených dokumentů a jejich zpřístupnění na nových nosičích**, realizovaný formou jednoletých grantů (2001, 2002, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008) v rámci Národního programu mikrofilmování a digitálního zpřístupňování dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru – Kramerius¹⁵.

Záchrana dokumentů z fondu knihovny NFA se uskutečňuje postupně na etapy. Knihovna nemá vlastní pracoviště reformátování, práce jsou realizovány externě. Pro představu – jedná se o následující postupy:

- výběr dokumentů k reformátování,
- registrace ISSN + bibliografický popis dokumentu,
- kompletace titulu a výběr nejlepší předlohy,
- zhotovení archivního negativu,
- zhotovení negativní kopie (matriční) z archivního negativu,
- skenování mikrofilmů,
- úprava obrazových souborů – ořezy a narovnání,
- konverze obrazových souborů z formátu JPEG do formátu DjVu,
- konverze obrazových souborů pomocí OCR do textového formátu,

- vytvoření popisných údajů – metadat ve formátu XML podle platných DTD/XSD,
- vytvoření administrativních dat – metadat ve formátu XML podle platných DTD/XSD,
- záznam komplexních dokumentů ve formátu DjVu a XML na fyzická média,
- instalace dat do Systému Kramerius,
- archivace komplexních dokumentů ve formátu JPEG a DjVu a XML,
- registrace v CZROMM¹⁶,
- nastavení zpřístupnění dokumentů v Systému Kramerius,
- katalogizace a zpracování mikrofilmů.

Výsledkem projektu jsou dvě nové kolekce: **sbírka mikrofilmů a digitální filmová knihovna** <http://kramerius.nfa.cz>. Archivní kopie reformátovaných dokumentů vytvořených v rámci tohoto programu zůstávají v majetku NFA, který je vlastníkem originálu daného titulu. Naše archivní negativy jsou uloženy ve vhodných skladovacích depotech filmotéky. Správně archivovaný mikrofilm vydrží až 500 let. Uživatelské kopie mikrofilmů jsou k dispozici ve studovně knihovny. V rámci retrospektivního zpracování fondu probíhá formou hyperlinkových odkazů propojování bibliografických a faktografických záznamů s digitální podobou dokumentu. On-line katalog společně s digitální knihovnou vytváří kompaktní informační systém knihovny.

Financování

Dotace z programu VISK 7 – Kramerius pokrývá maximálně 70 % nákladů projektu. Významná je při financování spoluúčást NFA, která se každý rok pohybuje mezi 30 až 40 % z celkových nákladů. Dotace jsou určeny jen na vlastní mikrofilmování a digitalizaci, ale už ne na nezbytné investice (nákup serveru) či na finanční podporu vývoje softwaru pro zpřístupnění, což postrádá logiku a je na škodu věci.

Grantová politika VISK 7 podporuje záchranu ohrožených periodik a monografií jako celku. Novinové výstřižky nejsou její dnešní prioritou a nejsou pro ně vytvořeny standardy. Přitom u specializovaných knihoven právě ony tvoří unikátní sbírky daného oboru a odbornou veřejností jsou velmi vyhledávanými fondy.

Tabulka č. 1 Přehled financování projektu NFA v programu VISK 7 – Kramerius 2001–2008, údaje v tis. Kč

Rok	Dotace	NFA	Celkem
2001	500	231	731
2002	141	80	221
2004	129	83	212
2005	100	67	167
2006	90	41	131
2007	569	247	816
2008	218	94	312
celkem	1 747	843	2 590

Obsah digitální knihovny NFA

V oborově specializované digitální filmové knihovně naleznou zájemci v průběhu roku 2009 na 100 titulů periodik vydaných na území dnešní České republiky zahrnující období 1911 až 2000 o rozsahu cca 300 000 stran. Dá se říci, že se nám podařilo zachránit většinu významných bohemikálních filmových seriálů.

O jaká periodika se jedná? U českého filmového tisku můžeme v průběhu celého století jeho existence vysledovat několik linií, které spojuje určení a povaha titulu a tomu odpovídající forma, kvalita tisku a papíru a následně stejný osud poškození.

Na filmové diváky zaměřená periodika vycházela ve velkém nákladu, každý je znal a četl, ale běžte je dnes hledat do knihoven! Která z nich má kompletní, svázané, nepoškozené, nevystříhané ročníky po celou dobu jejich vycházení a na kterých nezůstala stopa po nůžkách filmových fanoušků? I tyto tzv. „populární tituly“ s bohatou obrazovou výpravou jsou dokumentem doby, mají svoji významnou vypovídací hodnotu. V naší digitální knihovně jsou zastoupeny v úplnosti tyto časopisy: *Hollywood* (1927–1932), *Kinorevue* (1933–1945), *Kino* (1946–1993), *Kinorevue* (1991–1997), které na sebe zároveň chronologicky navazují.

Informačně-dokumentační linií reprezentuje *Filmový přehled*, který kompletně a podrobně zachycuje českou filmovou distribuci a premiéry filmů, a který je svoji povahou českou národní bibliografií na poli filmu. V digitální podobě je zachyceno celé půlstoletí české filmové distribuce (období 1950–2000) s podrobnými obsahy filmů, technickými údaji a komentáři.

Samostatnou řadu tvoří časově na sebe navazující zpravodajské tituly: *Filmová tisková*

korepondence (1934–1939), *Filmové zajímavosti* (1936–1940), *Pressa* (1933–1945), *Filmové zprávy* (1945), *Filmové zpravodajství* (1946–1949), *Filmové informace* (1950–1972), *Filmový informační bulletin* (1973–1974), *Zpravodaj Československého filmu* (1975–1990), které znamenávají filmové události často den po dni. Tyto informační bulletiny a filmové tiskové korepondence měly převážně podobu cyklostylovaných interních strojopisných dokumentů a jsou nejvíce zasaženy křehnutím papíru a vytrácením písma.

Další skupinu tvoří tituly, které měly podobu novin, jsou to většinou zpravodaje a věstníky spolků, filmových studií, profesních svazů např.: *Zprávy Spolku českých majitelů kinematografů* (1917–1920), *Zpravodaj Spolku českých majitelů kinematografů* (1921–1922), *Zpravodaj Zemského svazu kinematografů v Čechách* (1922 až 1928), *Český filmový zpravodaj* (1921–1942), *Film* (1921–1938), *Filmové listy* (1929–1941), *Filmový kurýr* (1927–1944), *Filmová práce* (1945–1946), *Filmové noviny* (1947–1948), *Filmové a televizní noviny* (1966–1969), *Záběr* (1968–1990) a řada dalších. Zajímavým titulem je česko-německý *Věstník Českomoravského filmového ústředí* (1941–1945), který přesně mapuje dění v kinematografii během druhé světové války.

Mezi periodiky naleznete také ve světě respektovaný teoreticko-kritický časopis *Film a doba* (1955–1999), analyticky zpracovaný v mezinárodní bibliografické databázi FIAF, dále i tituly vydávané v němčině např.: *Filmschau* (1919 až 1920), *Internationale Filmschau* (1920–1936) a *Lichtspielbühne* (1920–1933), *Prager Film-Kurier* (1933–1936), *Prager Film-Korrespondenz* (1935–1938) nebo dvojjazyčně česko-německý *Kinoreflex* (1929–1931).

Digitální knihovna je dokladem typografické úrovně dokumentů a grafických proměn jednotlivých filmových titulů, je výpovědí doby vzniku dokumentu a jejím odrazem do obsahu a formy díla.

V letošním roce rozšíříme obsah digitální filmové knihovny také o monografie, filmové scénáře a další vybrané texty z oboru kinematografie, především faktografického charakteru, s cílem dokumentovat vývoj české kinematografie.

Zpřístupnění digitálního obsahu

S tvorbou oborově specializované filmové digitální knihovny je spojena celá řada otázek, jednou z nich je otázka přístupnosti, která zcela pochopitelně zajímá širokou veřejnost nejvíce. Na tomto poli stojí oblast autorskoprávní ochrany a zájmy knihoven a jejich uživatelů proti sobě. Původně bylo zamýšleno digitální knihovnu zpřístupnit volně na webu NFA jako další službu knihovny, v současnosti mohou být volně vystavena jen metadata. Digitální obsah je zpřístupněn v intranetu a registrovaným čtenářům prostřednictvím jejich osobního konta. Pro studijní, badatelské či čistě zájmové účely vznikly nové možnosti pro práci s dokumenty z oboru kinematografie, a to bez ztráty pro historiky a badatele tak významné vizuální autenticity původních pramenů.

Spolupráce a projekty doma a v zahraničí

Knihovna NFA je zapojena do řady projektů na domácí i mezinárodní scéně. V českém prostředí spolupracuje pátým rokem v rámci národního kooperačního systému článkové bibliografie KOSABI, kam vyexportovala na 10 000 záznamů článků pro Českou národní bibliografii, dále přispívá svými záznamy zahraničních periodik do Souborného katalogu ČR – Seriály. Osmým rokem je náš on-line katalog součástí českého národního portálu Jednotné informační brány a v posledních dvou letech oborové brány Umění a architektura. O zapojení do projektu Kramerius jsem se podrobně zmínila výše. V letech 2004–2008 v rámci grantu 1N04122 zajistila knihovna NFA informační zázemí také všem filmovým školám a katedrám v republice a z programu MŠMT ČR *Informační zdroje pro výzkum* získala finanční prostředky na licenci na pětiletý přístup do světových filmových faktografických a bibliografických databází (FIAF, AFIC, FII, FTLI – 2008¹⁷) se statisíci záznamy. Od roku 1972 spolupracuje s FIAF na tvorbě databáze Index Film Periodicals. V současnosti je zapojena do tříletého mezinárodního projektu *Evropské filmové brány* (EFG¹⁸), který řeší otázky zpřístupnění digitálního obsahu ze sbírek evropských filmových archivů, vznik on-line portálu a Evropského registru filmových autorit (filmová

díla a personálie), včetně zavedení standardů do praxe filmových archivů.

Závěr

Na nutnost ochrany a význam filmových archiválií upozorňuje i Světový den audiovizuálního dědictví (27. říjen), který vzešel z iniciativy Národního filmového archivu společně s Českou komisí pro UNESCO. NFA jako český

akreditovaný specializovaný archiv¹⁹ patří k deseti největším filmovým archivům ve světě a ke třem největším v Evropě. Jako jediná česká národní paměťová instituce působí v provizoriu, i přes tento handicap systematicky pracuje na uchování sbírek pro další generace a jeho knihovna na utváření kvalitního informačního zázemí pro odbornou filmovou veřejnost.

PAVLA JANÁSKOVÁ > pavla.janaskova@nfa.cz

ODKAZY:

- 1 V evidenci knihoven MK ČR je vedena pod číslem 3630/2003.
- 2 Za druhé světové války bylo veškeré filmové podnikání soustředěno v této německo-české veřejnoprávní organizaci přímo podřízené úřadu říšského protektora.
- 3 Rozhodnutí ministra kultury č. 31/1992. Tato změna byla stvrzena zákonem č. 273/1993 Sb., Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky.
- 4 První znárodňovací dekret prezidenta republiky ze dne 11. 8. 1945 číslo 50 Sb., O opatřeních v oblasti filmu nabytí účinnosti dnem 28. 8. 1945.
- 5 Podrobně o historii pojednává stať Vladimír Opěla: Vznik a vývoj filmového archivu – Národní filmový archiv. Z dějin rozhlasu, televize a filmu 1. Praha: Národní technické muzeum, 2005, s. 71–74.
- 6 ČSFÚ byl založen v roce 1975, jedná se o jinou instituci než Československý filmový ústav působící v poválečném období, který měl daleko širší pole působnosti a z kterého vzešly samostatné instituce např. FAMU či VÚZORT.
- 7 Jedná se o 30 000 kopií hraných filmů, 38 000 kopií nehraných filmů, 9500 negativů hraných filmů, 18 500 negativů nehraných filmů, 750 amatérských filmů, 9000 video materiálů, 500 000 fotografií, 40 000 filmových plakátů, 134 000 propagačních materiálů, 3000 výtvarných návrhů, 25 000 dialogových listin, 3000 zvukových záznamů, 750 m písemných archiválií – osobních fondů, fondů filmových společností, 67 500 svazků knih a vázaných periodik, 9500 scénářů, 12 000 separátů, 1000 svitků mikrofilmů, 1330 mikrofišů, 155 CD-ROM, 17 900 popisků, 575 zahraničních výstřižků, 1200 svazků sbírky zahraničních festivalů a další.
- 8 Mezinárodní federace filmových archivů – NFA je členem od roku 1946.
- 9 Asociace evropských cinematék – zakládajícím členem v roce 1997.
- 10 V souladu se zákonem č. 273/1993 Sb.
- 11 www.nfa.cz
- 12 Od roku 2001 vychází zároveň v tištěné a elektronické verzi.
- 13 Podrobně o databázích na <http://www.nfa.cz/licencovane-filmove-databaze.html>
- 14 OCR je zkratkou angl. spojení Optical Character Recognition – optické rozpoznání znaků.
- 15 Podrobnosti na <http://visk.nkp.cz/VISK7.htm>
- 16 CZROMM = the Czech Register of the Microfilm Masters = Český registr reformátovaných dokumentů.
- 17 Podrobně o databázích na <http://www.nfa.cz/1N04122-grant.html>
- 18 <http://www.europeanfilmgateway.eu/>
- 19 NFA je na základě § 80 zákona č. 499/2004 Sb., akreditovaným specializovaným archivem.

DO ČÍSLA přispěli

● **PhDr. Jaroslav Císař** – Vydavatelství Grand Princ v Praze ● **Jitka Helebrantová** – Městská knihovna v Novém Strašecí ● **PhDr. Otakar Chaloupka, DrSc.** – Praha ● **Mgr. Pavla Janásková** – Knihovna Národního filmového archivu Praha ● **Bc. Kateřina Klimešová-Trojanová** – Krajská vědecká knihovna v Liberci ● **Mgr. Blanka Konvalinková** – Krajská vědecká knihovna v Liberci ● **PhDr. Ladislav Kurka** – Městská knihovna v Praze ● **Bc. Jitka Němcová** – Městská knihovna v Třebíči ● **Dagmar Perstická** – Moravská zemská knihovna v Brně ● **PhDr. Jiří Polišenský** – Národní knihovna ČR, Praha ● **Bc. Jan Rylich** – Studia nových médií, FF UK v Praze ● **Mgr. Kateřina Slušná** – Koutná & Slušná, advokátní kancelář v.o.s., Praha

Deset let projektu Česká knihovna

V roce 2008 proběhl již desátý ročník projektu Ministerstva kultury ČR *Česká knihovna*, u jehož zrodu koncem 90. let stály Jitka Uhdeová z brněnského nakladatelství Atlantis a spisovatelka Eva Kantůrková, která od roku 1998 tři roky vedla tehdejší Odbor literatury a knihoven MK ČR. Iniciátorům projektu šlo především o podporu české produkce, zejména nové české literární tvorby, a o její zajištění pro síť veřejných knihoven. Řada nakladatelství, která vznikla po roce 1989, a zejména nepřeborné množství vydávaných publikací výrazně ovlivňuje skladbu nabízených titulů v knihkupectvích, která pro své zákazníky odebírají převážně tzv. komerční tituly. Knihovny se proto nesetkávaly s nabídkou původní české tvorby v potřebném rozsahu. Cílem projektu finančně dotovaného ministerstvem kultury tedy bylo a nadále je, jednoduchým a ekonomicky efektivním způsobem podpořit nakladatelství, která vydávají zejména původní českou literaturu a pomocí knihovně rozšířit knihovní fondy o tyto nekomerční tituly.

Projekt prošel během deseti let řadou změn. Do roku 2006 byl realizován Odborem umění a knihoven Ministerstva kultury ČR a Moravskou zemskou knihovnou, respektive její organizační složkou Technickým ústředím knihoven. Pro zjednodušení projektu, který probíhá ve dvou kolech (první nakladatelé, druhé knihovny), byly v roce 2007 všechny činnosti související s jeho realizací převedeny do Moravské zemské knihovny – Technického ústředí knihoven (dále jen TÚK). Tato změna byla také zapracována do statutu MZK.

Organizace projektu

Po získání finančních prostředků vyhlásí Moravská zemská knihovna z pověření Odboru umění a knihoven Ministerstva kultury ČR (dále jen MK ČR) začátkem kalendářního roku na svých webových stránkách (www.mzk.cz/cesknih/, odkaz je i na stránkách MK ČR) **výběrové řízení pro nakladatele**. Ti nabízejí do

projektu knihy za velkoobchodní ceny. Na základě přihlášek nakladatelů vybere v prvním čtvrtletí literární rada MZK (tvoří ji zástupci MK ČR, knihoven, Ústavu pro českou literaturu AV ČR, filozofických fakult) tituly splňující tato kritéria:

- 1) podpora nákupu české umělecké beletrie zejména pro dospělé, děl literární vědy a kritiky, původní ilustrované tvorby pro děti a mládež,
- 2) publikace by měly vyjít v roce, na který je projekt vyhlášen, popřípadě v roce předcházejícím,
- 3) pomoc odbytu publikací komerčně problematických,
- 4) přednost současné tvorbě,
- 5) vyloučení děl dostupných z nedávných vydání či knih pravděpodobně doplňovaných průběžnou akvizicí knihoven.

Jednotlivá nakladatelství jsou dopisem TÚK informována o vybraných titulech. Na základě podkladů dodaných nakladateli zpracuje TÚK anotovaný seznam nabízených titulů, který je spolu s tiskopisem Žádosti o poskytnutí dotace z projektu ČK a průvodním dopisem zveřejněn zpravidla začátkem druhého čtvrtletí na webových stránkách MZK Brno (odkazy také na stránkách MK ČR a v elektronické konferenci Knihovna). **Profesionální veřejné knihovny a knihovny filozofických a pedagogických fakult vysokých škol, které se do projektu přihlásí, musí být evidovány na MK ČR dle zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon).**

Projekt *Česká knihovna* byl původně určen profesionálním veřejným knihovnám, od roku 2002 se do něj mohou zapojit i knihovny filozofických a pedagogických fakult vysokých škol. Knihovny v daném termínu zašlou vyplněné žádosti a seznamy objednaných titulů zpět do TÚK. Každoročně je stanovena částka, za kterou si mohou knihy vybrat. Za deset let trvání projektu byla nejnižší částka určena na jednu knihovnu 2100 Kč (rok 2003) a nejvyšší 5000 Kč

Deset ročníků projektu Česká knihovna v číslech

Rok	Počet knihoven zapojených do projektu	Částka určena pro jednu knihovnu v Kč	Počet nakladatelství zapojených do projektu	Počet titulů, ze kterých si knihovny mohly vybrat	Počet výtisků objednaných u nejžádanějšího titulu	Počet výtisků objednaných u nejméně žádaného titulu	Celkem knihovnám dodáno svazků	Částka vyčerpaná za knihy v Kč
1999	662	3 000 4 000 x	29	204	586	2	16 368	2 088 650
2000	667	3 000 4 000 x	48	240	497	1	16 317	2 401 385
2001	642	3 000 4 000 x	38	161	415	3	15 133	1 909 257
2002	692	3 200	35	131	451	4	12 810	2 211 539
2003	676	2 100 + 500 rezerva	29	129	275	4	9 887	1 620 054
2004	664	2 500 + 500 rezerva	29	124	387	2	10 265	1 800 040
2005	666	2 500 + 500 rezerva	27	107	335	2	11 010	1 747 350
2006	609	4 000 + 3 tituly rezerva	24	90	443	14	15 176	2 626 191
2007	611	4 400 + 5 titulů rezerva	26	106	442	5	13 515	2 700 757
2008	638	5 000 + 5 titulů rezerva	23	103	470	6	16 605	3 150 004

X – v r. 1999 až 2001 se rozlišovaly knihovny působící v místech do a nad 1000 obyvatel (do 1000 obyvatel si mohly objednat knihy za 3000 Kč, nad 1000 obyvatel za 4000 Kč)

(rok 2008). TÚK po sumarizaci požadavků knihoven zaslal nakladatelům závazné objednávky na jednotlivé tituly. Jejich povinností je dodat knihy v daném roce do TÚK (finanční prostředky se musí vyčerpat do konce kalendářního roku). Technické ústředí knihoven rozesílá knihovnám zásilky s objednanými knihami a výdejkami – dodacími listy. Knihovny po obdržení publikací zasílají zpět do TÚK kopii dodacího listu s potvrzením o převzetí a s přírůstkovými čísly, pod kterými je zapsaly do evidence.

Za deset let trvání projektu obdržely knihovny, kterých se průměrně každoročně

zapojilo cca **650** (nejvíce ze Středočeského a Jihočeského kraje), **137 086 publikací za 22 255 227 Kč.**

Do všech deseti ročníků přihlásila své publikace čtyři nakladatelství: Akropolis, Atlantis, Host a Labyrint. Nejžádanější tituly, které si objednaly téměř tři čtvrtiny zapojených knihoven jsou: *Světová literatura 20. století v kostce* (586 výtisků), *Slovník českých spisovatelů* (497 výtisků) z nakladatelství Libri a *Legenda o svatém Václavovi* autorky Ivany Pecháčkové (470 svazků) z nakladatelství MEANDER Publishing. Za deset ročníků projektu nebyl knihovnám

nabídnut titul, o který by neměla žádná zájem. Mezi zařazenými knihami byla řada titulů, které získaly literární ocenění, například v soutěži **Nejkrásnější české knihy**, jimiž byly: *Šmalcova abeceda* Petra Šmalce (nakladatelství Baobab), *Koží knížka* Terezy Řičanové (Baobab), *Lingvistické pohádky* Petra Nikla (MEANDER Publishing), *Kočíčka z kávové pěny* Evy Volfové a Terezy Horváthové (Baobab), dále titul *V barvách chorobných* autorů Otto M. Urbana, Luboše Merhauta a Daniela Vojtěcha (nakladatelství Arbor vitae/Obecní dům), publikace *Ted' Ludmily Vachtové* (Arbor vitae), *Záhádky* Petra Nikla (MEANDER Publishing), *Komíněk a Budíček* Pavla Hrnčíře (nakladatelství Labyrint) a *Poklad starého brouka* od Olgy Černé (Baobab).

Další ocenění – výroční knižní cenu **Magnesia Litera 2008** získaly následující publikace, rovněž zařazené do projektu Česká knihovna: *Záhádky* Petra Nikla (MEANDER Publishing) – Kniha roku a Litera za knihu pro děti a mládež,

Fízl Petra Placáka (Torst – Litera za publicistiku), *Korespondence Boženy Němcové* (Nakladatelství Lidové noviny – Litera za nakladatelský čin), *Zed' Petra Sise*, (Labyrint/Raketa – Kanzelsberger cena čtenářů).

Projekt Česká knihovna umožňuje knihovnám doplnit fondy kvalitní literaturou. Jde o důležitý zdroj obohacení knihovnických fondů zejména malých a středně velkých profesionálních knihoven, a mnohé zajímavé tituly by možná bez podpory projektu Česká knihovna nevyšly. I když jde v přepočtu na jednu knihovnu o poměrně malou částku, není přínos nových knih pro ně zanedbatelný. Dotace zřizovatelů na nákup literatury v jednotlivých knihovnách jsou velice rozdílné, a také výkyvy v jednotlivých letech jsou výrazné. Věříme, že i v budoucnu se podaří MK ČR zajistit finanční prostředky na tento projekt a do fondů knihoven bude i nadále dodávána hodnotná literatura.

DAGMAR PERSTICKÁ > tuk@mzk.cz

Stěhování knihovny – náročná záležitost s velmi příjemným výsledkem

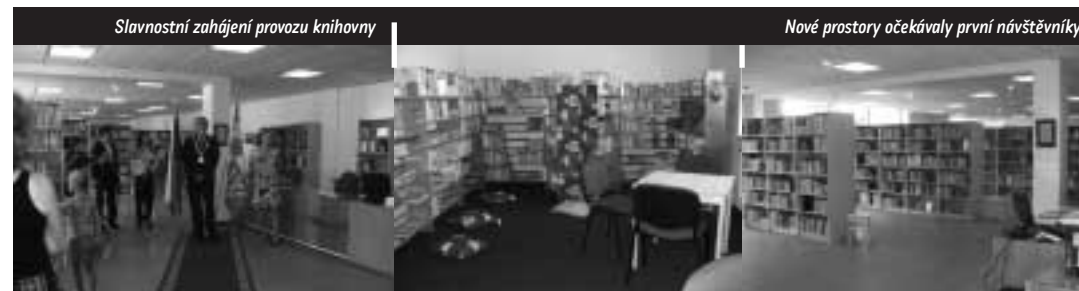
V létě loňského roku obyvatelům Nového Strašecí (5200 obyvatel) jistě neušel cílý prázdninový ruch kolem knihovny. Knihovna se totiž stěhovala...

Od roku 1964 až do oné doby sídlila v soukromé budově na náměstí, v 1. patře, kdy v přízemí byla umístěna restaurace čtvrté cenové skupiny a malý obchůdek s potravinami. Do knihovny se chodilo průjezdem a pak po tmavém schodišti bez oken. Knihovna měla dvě oddělení – dětské a pro dospělé – každé zvlášť, oddělené chodbou. Kancelář jsme s kolegyní neměly, seděly jsme v koutě skladiště. Dva malé sklady pak byly ještě v mansardách. Vše bez výtahu a na chodbě jeden kohoutek se studenou vodou a WC, o které jsme se ještě dělily s nájemníkem malého bytu, který byl také umístěn v prvním patře. Celkem měla knihovna plochu 180 m² a platila roční nájem 80 000 Kč. Zřizovatel dlouho hledal vhodné prostory

k přestěhování, ale stále se nedařilo. Až v loňském březnu oznámil provozovatel Elektro prodejny, že končí a uvolněné prostory, jejichž vlastníkem je město, nám byly nabídnuty.

Co si představit pod krátkou větou „*knihovna se stěhovala*“ z úvodu článku? Když se v jarních měsících začalo hovořit o jejím přemístění, byla nám přislíbena stěhovací firma. Ale k tomu nakonec nedošlo. Byly jsme s kolegyní postaveny před skutečnost najít náhradní řešení, protože my i čtenáři jsme se na novou knihovnu velmi těšili.

Požádala jsem tedy ředitele Technických služeb, s. r. o., Nové Strašecí, zda by knihovnu mohli přestěhovat právě jejich zaměstnanci. Nejprve byl pan ředitel mým požadavkem zaskočen, pomoc však nakonec přislíbil. Následoval další oříšek, sehnat v krátké době odpovídající množství banánových krabic a přepravek. Oslovily jsme všechny dostupné obchody, zeleniny apod.

Slavnostní zahájení provozu knihovny

Nové prostory očekávaly první návštěvníky

a podařilo se nám nashromáždit více než sto krabic a přepravek. V průběhu stěhování se každá krabice otočila nejméně osmkrát. A co to přesně znamená? Ve staré knihovně přendat knihy z regálů do krabic (1 krabice přibližně 30 sv.), převzít je do nové knihovny a zde opět z krabic narovnat do regálů. Tímto způsobem jsme přepravili kolem 30 000 svazků knih.

Ale zpět k pracovníkům technických služeb. Díky vstřícnosti ředitele téměř denně od 8. do 24. července přicházeli jeden či dva pracovníci a tři brigádníci s jedním autem. Od rána do odpoledne se nezastavili (a my s nimi), stěhovali nábytek, regály, počítače, přepravky s knihami a v nové knihovně podle našeho přání stavěli regály, bedny s knihami roznášeli na námi určená místa (část přišla do skladu, část do půjčoven). Kromě jiného sestavovali šedesát nových regálů v půjčovně pro dospělé. Byla to velmi náročná fyzická práce a patří jim za to náš obrovský dík. Celý maratón stěhování a dřiny zvládali s humorem, byli nesmírně pracovití a knihovně moc pomohli. Naše poděkování patří i pomocnicím, které po vymalování uklidily, podílely se na umytí všech regálů a veškerého nábytku, ale uklidily i prostory staré knihovny před předáním majitelům.

A na přelomu července a srpna začala pro nás, knihovnice, ta druhá mravenčí práce. Všechny knihy v regálech rozřadit, srovnat, seřadit tak, aby se v nich naši milí čtenáři dobře orientovali. V oddělení pro dospělé máme nové regály, obě oddělení jsou vybavena novými stoly, židlemi, sedačkami, děti navíc mají po celé ploše koberec. Za to vše patří poděkování Městu Nové Strašecí, které vše financovalo nad rámec rozpočtu naší knihovny. Útulné prostředí nám svými nápady a dekoracemi pomohla vytvořit jedna naše věrná čtenářka.

Uvádím ještě některé číselné zajímavosti ze

stěhování. Sedmnáctkrát auto převáželo knihy, poté desetkrát celkem 86 regálů, sedmkrát transportovalo nábytek (stoly, židle, skříně, katalogy), jedenkrát bylo celé plné tiskopisů a knihovnických pomůcek. S velkou opatrností se také převáželo sedm počítačů s tiskárnami a kopírkou. Ne vše se dalo dopravit auty, spousta pro nás vzácných věcí a drobností jsme přenášely osobně. Těšila nás pozornost našich spoluobčanů, kteří si nás při našem pobíhání všimli a vše patřičně komentovali...

V současné době sídlíme v budově města, v Havlíčkově ulici č. p. 1155, neplatíme tedy nájem. Máme krásné prostory v přízemí s bezbariérovým přístupem. Vypůjční pult je centrální, tudíž dětské i dospělé oddělení je propojeno (děti sice mají samostatnou místnost o ploše 50 m², ale všichni mohou volně procházet). Oddělení pro dospělé uživatele má přibližně 180 m², jsou zde umístěny i dvě internetová pracoviště. K dispozici máme sklad v suterénu, který je větší než 100 m², a výtah. Samozřejmostí je samostatné WC i kuchyňka s teplou vodou, celkem knihovna zaujímá více než 300 m². Budova je velká, je zde umístěno ještě např. copy centrum, fit centrum, kancelář pojišťovny, logopedie, kanceláře úřadu práce a sociální správy, notářka, cestovní kancelář. To znamená, že kolem knihovny projde mnohem více lidí než dříve a nám se zvýšil počet čtenářů.

Knihovna v novém prostředí začala opět fungovat 3. září 2008 od 12 hodin, dopoledne proběhlo slavnostní zahájení provozu společně s představiteli města a zástupci tisku. A od té doby je prakticky po všechny půjčovní dny zavalena čtenáři, jenom od září do konce roku 2008 se přihlásilo více než sto nových uživatelů. Všichni si pochvalují pěkné prostory, možnost posadit se při výběru knih, prolistovat si časopisy, chvilku si v křídle číst. Potěšující je,

že si knihovnu oblíbily i děti, stává se pro ně místem k setkávání, a prakticky po všechny dny (pondělí, středa, pátek) je odpoledne knihovna plná dětí. Další zajímavostí, na kterou jsme nebyly zvyklé, je stále narůstající počet maminek s dětmi v kočárcích, které knihovnu navštěvují dopoledne. Jedná se o maminky na mateřské dovolené, které si přijdou pro knihy společně s dětmi a také zde stráví nějaký čas. Na tomto faktu jsme poznaly, jak se město Nové Strašecí rozrůstá, přibývají malí obyvatelé a jak byla knihovna s bezbariérovým přístupem vhodně umístěna.

KRONIKA

Václav Carva (26. 7. 1929 – 7. 2. 2009)

Jsou lidé, u nichž se snadno podléhá iluzi o nesmrtnosti. K takovým patřil i Václav Carva – knihovník s velkým K.

Pan Carva, nebo také pro nás Vašek, měl úžasné dary – rozuměl své práci a své zkušenosti dokázal předávat dál, byl studnicí vědomostí z historie, knihovnictví, z města Liberce i regionu, a byl skvělý vypravěč. Jeho osobitý smysl pro humor a slovník se stal proslulý mezi generacemi kolegů i kolegů. Některými výrazy častoval i samotné čtenáře.

Jako knihovnickou elévku mne naprosto očaroval právě jmenovanými vlastnostmi. Dobře si však pamatuji, že ještě coby čtenářce vědecké knihovny v Liberci mi připadal svými znalostmi nedosažitelný. Ve staré budově knihovny, v místech, kde je dnes magistrátní živnostenský odbor, bylo možno Václava Carvu potkat na informační službě půjčovny. Zpoza pultu, který byl navíc na vyvýšeném stupínku, budil ten šedovlasý pán obrovský respekt. Když se však čtenář osmělil a překonal ostych, proměnil se pan Knihovník v laskavého průvodce po tajič předmetového a desetinného katalogu. S lehkostí tékal mezi šuplíky plnými lístků, jež představovaly jednotlivé knihy, jednou rukou se lístky probíral a druhou spěšně zapisoval signatury na žádanku, zatímco čtenář za ním vlál a nestíhal. Pak už jen předal žádanku kolegyním, které vypsané signatury vyhledaly ve skladu a užaslému čtenáři donesly knihy, které si přál.

Vašek dokázal rozlušknout ty nejzapeklitější čtenářské dotazy. Navíc měl také fenomenální paměť – myslím, že je možné říci, že si pamatoval téměř všechny knihy, které mu za léta jeho praxe prošly při zpracování

Je známé, že správná knihovna má mít svých 5 P:

1. profesionální pro uživatele,
2. příznivá pro knihovní fondy,
3. pohodlná pro knihovníky i čtenáře,
4. působivá zvenku i v interiéru,
5. přístupná svou polohou pro všechny zájemce.

Naše knihovna je moderní, hezká a nám se velmi líbí. Věříme, že se při příležitostné návštěvě bude líbit i vám.

Text a foto **JITKA HELEBRANTOVÁ**
➤ knihovna@mknovestrasesci.cz

Vzpomínka zcela osobní

rukama, a tak pro něho nebylo těžké se k nim zase přes katalogy dostat.

A pak jsem se najednou stala jeho kolegyní a mohla se učit dál přímo od zdroje. Kdo totiž chtěl, měl to dovoleno. Vaška zájem a nadšení těšilo. Mnohému jsem se od něj naučila.

Jak už jsem podotkla, byl hlubokou studnicí vědomostí a zároveň pamětník, a tak když jsme s dalším kolegou Kříčkem sepisovali v roce 1994 dějiny knihovny, nemohli jsme čerpat z lepšího pramene.

Václav Carva působil v době před komputizací civilizace. Do důchodu odcházel počátkem 90. let 20. století a do roku 1999 ještě pracoval v bibliograficko-informační službě – mimochodem do těchto prostor se koncem března nastěhovala městská informační služba – informace se tedy vracejí k informacím.

Koncem 90. let započala stavba nové budovy krajské vědecké knihovny, kam Vašek už nepřešel jako zaměstnanec – stal se horlivým čtenářem na plný úvazek a týden co týden si chodil pro svou dávku čtiva. V ošuntělé tašce mívával vždy balíček starobylých karet mariášek, které ovšem nesloužily ke hře, nýbrž byly určeny výhradně k výkladům. Ty karty měly neobyčejně fluidum, však prý byly ještě po Vaškově babičce. A karty také vykládat uměl!

Iluze o nesmrtnosti jednoho skvělého člověka splaskla jako mýdlová bublina, nicméně něco zůstává. Vašek žije dál, neboť svou práci a životem zanechal v knihovně hlubokou stopu, s níž se setkávají, aniž by to tušili, i noví kolegové, jež ho osobně nepoznali. Ale také i čtenáři, a to formou katalogů a zpracovaných knih. A těch za půl století není málo.

KATEŘINA KLIMEŠOVÁ TROJANOVÁ

Z KNIHOVEN...

Začátek nové tradice

V Kutné Hoře jsme se rozhodli oslavit Světový den knihy rozsáhlejší akcí, než bývá v našich podmínkách obvyklé, a to **1. jarním kutnohorským knižním týdnem (23.–29. 4. 2009)**.

Jeho start byl naplánován přesně na den, kdy si Světový den knihy připomínáme. Záměr celého týdne byl vcelku jednoduchý – prodávat krásné knihy a umožnit setkání se zajímavými osobnostmi s knihami nějak spojenými.

Pro tuto myšlenku se nám podařilo nadchnout partnery se správným smyslem pro věc, a tak se vcelku dobře podařilo sestavit opravdu zajímavý program. Záštitu nad celou akcí převzala náměstkyně hejtmana Středočeského kraje ing. Zuzana Moravčíková, která také podstatnou část nabízeného programu sama navštívila.

Každý den měl své téma, a tak po slavnostním zahájení, které pohotově moderoval Vladimír Čech, nastal čas pro pořad **Krajina a lidé** – úžasné, vtipné a inteligentní povídání s nakladatelem Petrem Davidem a cestovatelem a fotografem

Zdeňkem Thomou. V dalších dnech jsme se při **Dni trifiků** potkali se spisovatelem české sci-fi J. W. Procházkou a šéfredaktorem časopisu *Ikarie* Vladem Říšou (pro generaci především našich čtenářů teenagerů mohu jen doporučit, oba byli výborní). Při **Seniorském dni** jsme trénovali paměť s šéfredaktorkou časopisu *Societa* Mgr. Petrou Hirtlovou a nahlédli pod pokličku pamětnických filmů v přednášce Mgr. Gabriely Jarkulišové. O **knize svého srdce** přijel vyprávět moderátor Petr Jančařík, žánr detektivky obhájila v programu **Chvála detektivky** spisovatelka Inna Rottová. S nakladatelstvím Thovt a Zbyňkem Hladkým jsme připravili **Den s dětskou knihou** – výborný program, zajímavé nakladatelství s hezkou tvorbou. Setkání s panem Sypalem, který napsal půvabné *Vodnické pohádky* a spolu s loutkami je dětem představil, tento den završilo.

Posledním dnem našeho knižního týdne byl program nazvaný **Seznamte se – naše faksimile**. Nakladatelství Archa 90 v něm představilo své kopie středověkých

rukopisů (*Velislavova bible*, *Hodinky knižete Rohana* nebo třeba *Codex Bodley*).

Po dobu zmiňovaných pořadů probíhal na zahradě knihovny prodej knih. Víme, že pro příští ročník chceme nabídku rozšířit o více nakladatelství i produkce.

Ráda konstatuji, že i přes nepřízeň počasí (celý týden strašně foukal vítr a chvílemi pršelo, což především prodej knih dost ovlivnilo) se podařilo nastartovat příjemnou a přínosnou tradici. Už teď začínáme připravovat další ročník.

Na závěr chci poděkovat partnerům: ceníme si pomoci Středočeského kraje a převzetí záštity nad konáním našeho knižního týdne, bez firmy Vydeko a Argentum a jejího jednatele ing. Vladislava Latislava by se 1. jarní kutnohorský knižní týden prostě v tomto rozsahu neuskutečnil. Děkujeme i dalším partnerům – AC Trimetal, Auto Design Vaňkát, ANFILA, DN a Městskému Tylovu divadlu v Kutné Hoře.

GABRIELA JARKULIŠOVÁ

Žáci a studenti z Karviné opět soutěžili

Regionální knihovna Karviná i v letošním roce myslela na mladé lidi ve svém městě a uspořádala pro ně vědomostní soutěž. Oslovila základní a střední školy ve městě.

Samotná soutěž probíhala ve dnech 23.–24. března v kinosále Regionální knihovny v Karviné – Mizerové. Před začátkem každého klání byla žákům a studentům vysvětlena pravidla a rovněž zopakována témata. Pro ZŠ byly určeny otázky ze spor-

tu, nazvané *Křížem krázem světem sportu* a pro středoškoláky připravili tvůrci hudební test. Každá ze zobrazených otázek na plátně měla tři možné odpovědi, ale pouze jedna byla správná. Za každou správnou odpověď se přičítal odpovídající počet bodů, ale za každou špatnou se odečetl. Zde se později ukázala taktika jednotlivých soutěžících, protože většina z nich přišla na to, že když se zdrží hlasování, nepřijdou

zbytečně o body. Některé z otázek byly i bonusové ohodnoceny, tzn. že ke stávajícímu počtu bodů k dané otázce získali ti nejrychlejší ještě 5 bodů navíc, což mnohdy rozhodovalo o konečném pořadí. Žáci a studenti odpovídali pomocí hlasovacího zařízení, platilo vždy první zmáčknutí dané odpovědi. Aby měli ztížené podmínky, každá otázka byla časově omezena. Ostatní spolužáci středních a základních škol mohli

své statečně bojovníky sledovat pomocí web kamery prostřednictvím www.festival.rkka.cz, kde jim mohli pomocí chatu posílat vzkazy.

V první skupině statečně bojovaly: Základní školy Borovského, Školská, Dělnická a Družby. Do poslední chvíle bylo klání zajímavé a napínavé, soutěžícím často dělaly problémy otázky z historie sportu či z méně známých sportovních odvětví. Konečné pořadí bylo následující: na prvním místě se umístila ZŠ Borovského, na druhém ZŠ Školská

a na třetím ZŠ Dělnická. Po pauze následovala druhá skupina základních škol. Zde soutěžili žáci ze ZŠ Majakovského, Mendelova, U Studny, Slovenská a Cihelní. Zvítězili soutěžící ze ZŠ Mendlova, následovaly ZŠ Majakovského se ZŠ U Studny.

Druhý den – 24. března – se do soutěžního klání zapojily střední školy. Zúčastnila se Obchodní akademie Karviná, Střední zdravotnická škola a Střední škola techniky a služeb. Na otázky z hudební oblasti odpovídaly nejlépe studentky zdra-

votnické školy a právem si vítězství zasloužily. Studenty nejvíce potrápily otázky z historie. Všichni výherci jednotlivých klání byli odměněni hodnotnými cenami a pro všechny účastníky bylo připraveno malé pohoštění, za něž i za hodnotné dary patří dík všem sponzorům.

Věříme, že se do dalších soutěží zapojí základní a střední školy znova, aby mohly prověřit znalosti svých svěřenců.

JARMILA HAVELKOVÁ

Výstava fotografií dostihových koní

Knihovna města Olomouce uspořádala v dubnu až červnu 2009 na své pobočce – v Knihovně Antonína Šprince na Brněnské ulici – unikátní výstavu s názvem *Zenon Kísa: Dostihy objektivem fotografa*.

Expozice prezentovala barevné snímky jednoho z našich nejrespektovanějších fotografů v atraktivní sportovní oblasti, jakou jsou dostihy anglických plnokrevníků. Autor se

věnuje i jiným sportovním disciplínám souvisejícím s koňmi. Publikuje v časopisech *Paddock Revue*, *Turf Magazin* a dalších. Je stálým spolupracovníkem slušovického závodiště, pro které pořizuje fotografie pro plakáty, propagační materiály a dostihové programy. Vystavoval dosud například v Národním domě v Prostějově, v Českém Těšíně, Havířově, u příležitosti Velké pardubické 2008

v pardubické městské galerii a také v zahraničí, kde získal ocenění za svou tvorbu.

Vystavené snímky z prostředí turfu stojí na pomezí dokumentu a umělecké tvorby a spojují v sobě dramatickou sílu a jedinečnost estetického prožitku. I proto je právě veřejná knihovna, jakožto instituce kulturní a zároveň vzdělávací, tím pravým místem k jejich prezentaci.

RADIM KARLACH

Knihomolci a Bible

Bible – Kniha knih. Tak na ni nazírají starší generace, ovšem současným dětem říká pramálo. Samozřejmě se najdou výjimky – děti z křesťanských rodin, které se s ní seznamují od malička.

V dětském oddělení Městské knihovny v Karvině – Nové Město jsme se pokusili přiblížit *Bibli* také našim malým návštěvníkům. Představit ji jako součást vědění každého z nás.

U příležitosti *Celonárodního čtení Bible – Velikonoce 2009* jsme si dali dostaveníčko v naší knihovně a byli jsme docela zaskočení zájmem nejen malých čtenářů, ale i jejich rodičů.

Na začátku jsme dětem přiblížili *Bibli* jako knihu, v níž najdou lásku, zradu, odpuštění, dobro i zlo. Trochu jsme poopravili názor čtenářů o jejím autorství, přidali některé číselné údaje a mnohé zajímavosti.

Děti mají ve svých myslích zázrak zrození Ježíška, který se každoročně navrací v podobě Vánoc, ale události Pašijového týdne a zázraku zmrtvýchvstání možná byly pro ně novými informacemi. Samozřejmě jsme použili přepracované biblické texty pro děti od *Příběhů z Bible*, *Dětské Bible* či *Bible svaté*.

Četli jsme si o tom, že Velikonoce se slavily dávno před Kristem jako

židovský svátek pesah, o tom, kdo a kdy zradil Ježíše, o poslední večeři, o tom, jak nechal Pilát rozhodnout lid, kdo bude odsouzen, o tajemství prázdného skalního hrobu a znovunabytí života Ježíše Krista. Vše jsme prokládali povídkami o tradicích a zvycích, které se dodržují v průběhu týdne před Velikonocemi a také během nich.

Původně toto setkání mělo být hodinové, ale nakonec se nám povídaní a milá atmosféra protáhla o další hodinu.

Slíbili jsme všem našim posluchačům, že se k čtení z *Bible* – Knihy knih vrátíme. YVONA KOZUBKOVÁ

VYŠLO V NAKLADATELSTVÍ

Ročenku kulturní revue Labyrint **ALMANACH LABYRINT** není třeba zvlášť představovat, za dobu svého vycházení (poprvé v roce 1992) se stala praktickou a přehlednou pomůckou pro všechny, kteří se chtějí nebo potřebují orientovat ve spletitostech českého knižního trhu.

Nakladatelství Labyrint připravilo v roce 2009 zcela přepracované a aktualizované vydání, které obsahuje kompletní záznamy nakladatelů – kromě adresy je uveden jejich profil, charakteristika a zaměření produkce, dále literárních agentur a organizací působících na našem území. V další části je uveden autorizovaný adresář všech distributorů, většiny knihkupectví, specializovaných antikvariátů a také knihoven. Pro snadší orientaci je na konci publikace abecedně řazený rejstřík nakladatelství.

Začínajícím autorům a novým nakladatelům je určeno *Praktické informatorium*, v němž najdou rady o tom, jak připravit rukopis, jak ho nabídnout k vydání, kde publikovat na internetu a další užitečné informace. Tato část obsahuje také přehled nejvýznamnějších tuzemských literárních a překladatelských cen, přehled všech českých periodik věnujících se kultuře a nejdůležitější části Autorského zákona.

K edičním nakladatelským plánům a k přehledu o dosud vyšlé knižní produkci je bezplatný on-line přístup na adrese www.almanachlabyrinth.cz. Jeho výhodou je, že umožňuje registrovaným nakladatelům pravidelnou aktualizaci údajů v průběhu celého roku.

I 18. vydání *Almanachu Labyrint* je zdrojem cenných informací, které je dobré mít stále při ruce. Kniha má rozsah 422 stran, je vázaná a stojí 299 Kč. Individuální objednávky, přihlášky do dalšího vydání a zařazení do internetové verze lze oznámit na e-mailové adrese almanach@labyrinth.net.

KNIHOVNA Z OBÁLKY

Filologická knihovna při Svobodné univerzitě v Berlíně Philologische Bibliothek der Freien Universität Berlin

FAKTA A ZAJÍMAVOSTI:

● Budovu knihovny navrhl světoznámý britský architekt Norman Foster, soutěž byla vypsaná v roce 1997, realizace stavby pak probíhala v letech 2001–2005.

● Knihovna díky své podobě dostala přezdívku „berlínský mozek“. Tuto část lidského těla připomíná nejen z vnějšíku, ale i svou vnitřní dispozicí, zejména vlnitým tvarem jednotlivých pater, která se podobají mozkovým závitům. Zvlněné plochy ale také slouží k rozšíření využitelného prostoru. Regály s knihami jsou umístěny uprostřed každého podlaží, po obvodu lemovaného stolky.

● Knihovna je součástí univerzitního kampusu postaveného v rozmezí let 1967–1972, obsadila stavební plochu vytvořenou spojením šesti univerzitních nádvoří. Integruje v sobě 11 dříve roztroušených filologických knihoven, zabírá 6290 m² a nabízí 650 studijních míst. Z celkového počtu cca 700 000 knih se jich 98 % nachází ve volném výběru.

● Energeticky je budova koncipována tak, že souhrn všech opatření vede k 35% úspoře energie oproti klasické budově srovnatelné funkce a velikosti. Základem tohoto řešení je dvojvrstvá fasáda, která šetrně zachází se světlem a snaží se v co největší míře zajistit přirozené větrání. Koncept proudění a řízených klapek obvodového pláště byl odvozen z pojetí nízkoenergetických domů.

● Interiéry jsou laděny v kombinaci bílé a modrošedé barvy, výrazným prvkem je ostře žlutý vchod do knihovny.

Zdroj:
VŠETEČKOVÁ, Alena. *Tři nové německé knihovny*. Knihovna [online]. 2008, roč. 19, č. 1, s. 31–39 [cit. 2009-05-26]. Dostupný z www.knihovna.nkp.cz/knihovna81/81031.htm. ISSN 1801-3252.
ŠMÍDEK, Petr. *Nová filologická knihovna Freie Universität* [online]. Dostupný z www.archiweb.cz/buildings.php?type=9&action=show&id=467.

Foto: Ester Havlová

DOTAZ: Mají zahraniční knihovny své maskoty?

ODPOVĚĎ: Na nedávné konferenci severonorského knihovnického spolku v Tromsø se diskutovalo nejen o samotných knihovnách a spolupráci mezi nimi, ale také o spolupráci s jinými subjekty, jako jsou například cestovní kanceláře. Tromsø leží daleko za polárním kruhem, nemá železnici ani vyvinutou silniční síť a téměř všechny cesty do města i z něj vedou přes fjordy, které se musejí objíždět. Spolupráce s cestovní kanceláří, která má dobré styky s aerolinkami, je tedy velice důležitá. Na programu setkání byly uváděny také další jiné možnosti spolupráce a sponzorování. Všechny příspěvky a diskuse byly moc zajímavé a jistě by stály za zmínku, ale veškeré konverzace dominovala kočka! Určitě vás napadají otázky... Spolupráce s kočkou? Jaké jsou možnosti, které kočka nabízí knihovněm?

Dewey: maloměstský kocour, který zaujal svět je i název knihy od Vicki Myron a Bret Witter. Zmiňovaný kocour začal svoji kariéru jednoho studeného rána v městě Spencer v americkém státě Iowa, kde ho někdo hodil do schránky na vrácené knihy. Našla ho ředitelka knihovny Vicki Myron a adoptovala ho. Ze začátku nebyli všichni, kterých se tato záležitost týkala, nadšeni a mnoha lidem se celá věc zdála pochybná. Časem si ale na kocourka zvykli, a ten se tak stal maskotem knihovny a města. Byl pojmenován Dewey na počest Deweyho desetinného třídění.

Dewey měl pozitivní vliv nejen na personál v knihovně, na všechny uživatele, ale i na obyvatele celého města, kde žijí hlavně farmáři, kteří zrovna v tu dobu zápasili s těžkými časy. Maskot Dewey pomohl knihovně zaujmout místo jako užitečné a zajímavé instituci na malém městě. Dodal naději a lepší náladu a těžko se mohli lidé zlobit a mračit, když hladili roztomilého kocourka. Knihovna se i díky němu stala centrem města a pomáhala obyvatelům i s dalšími záležitostmi, jako například s hledáním nových míst, psaním životopisů a s kontakty na nové zaměstnavatele.

Dewey se stal zaměstnancem knihovny a jeho vlastní pracovní náplní bylo například: mírnit stres u všech lidí, kteří si ho všimnou a pohladí, sedět na schodech knihovny každý den těsně před otevřením a zdravít zaměstnance, zúčastňovat se všech důležitých zasedání a porad ve městě jako oficiální velvyslanec knihovny a hlavně nechat se vidět, fotografovat, a tím pořád propagovat spencerskou knihovnu.

Vznikla dokonce Základní pravidla pro kočky, které řídí knihovny, která byla mnohokrát publikována, a tím Deweyho a knihovnu proslavila ještě víc.

Je zajímavé, že historka o Deweym se rozšířila po celém světě a o knize se dokonce píše i v USA Today (http://www.usatoday.com/life/books/news/2008-09-17-dewey-the-library-cat_N.htm).

V Japonsku se Dewey stal televizní hvězdou a bylo s ním publikováno několik „interview“. Celých 19 let žil Dewey v knihovně a když umřel, dostala knihovna stovky a stovky dopisů a e-mailů z celého světa. Vicki Myron plánuje dále celou sérii dětských knížek s tímto hrdinou.

A teď pozor, přijde bomba! Podle článku z filmového serveru *Variety* z 12. listopadu 2008 (<http://www.variety.com/article/VR1117995748.html?categoryid=13&cs=1&query=dewey+cat>) je skoro jisté, že Meryl Streep bude hrát ředitelku knihovny Vicki Myron ve filmové adaptaci knihy. Není tohle dobrá zpráva pro marketing knihoven?

ČTENÁŘ informuje

Knihovna Univerzity Palackého v Olomouci ve spolupráci s Národní technickou knihovnou v Praze pořádá ve dnech **6.–8. 9. 2009** mezinárodní seminář s názvem

ARCHITEKTURA KNIHOVEN

Bude již **pátým** pracovním setkáním knihovníků a architektů. Zahraniční přednášející seznámí se třemi novými knihovnami v Rakousku a Německu. V programu je také zahrnut návrat k návrhu budovy nové Národní knihovny ČR. Vyvrcholením semináře bude přednáška, která umožní výhled do budoucnosti na architekturu digitálního věku. Samostatně bude představena nová **Národní technická knihovna, ve které se tentokrát setkání uskuteční**. Seminář je pořádán za podpory Asociace knihoven vysokých škol.

Zdroje jsou dostupné v Knihovně knihovnické literatury Národní knihovny ČR

Rakouská Národní knihovna ve Vídni uspořádala počátkem tohoto roku zajímavou výstavu s názvem **Polské historické poklady**. Výstava obsahovala vzácné historické rukopisy, grafiku, mince a další umělecké předměty ze sbírek polského Národního institutu Ossolineum, který nese jméno po hraběti Josephu Maximilianovi Ossolinském, jenž působil v letech 1809–1826 jako prefekt císařské dvorní knihovny ve Vídni. Institut Ossolineum byl založen roku 1817 ve Lvově. Mezi nejvýznamnější exponáty výstavy patřil Krakovský misál od Jana Hallera z roku 1516, modlitební kniha vezíra Kara Mustafy, který byl zajat polským králem Janem Sobieským v bitvě u Vídně roku 1683 a velmi krásná ebenová skříňka uchovávající rukopis jednoho z nejdůležitějších polských románů Pana Tadeusze z roku 1834 od spisovatele Adama Mickiewicze. Výstava byla připomenutím historických a kulturních vazeb mezi Polskem a Rakouskem. (*Newsletter Österreichische Nationalbibliothek – Nr. 1/Februar 2009, s. 3–5*)

Desátý ročník Týdne slovenských knihoven, který organizuje **Slovenská asociace knihoven**, se uskutečnil ve dnech 23.–29. března. Jubilejní ročník měl motto *Knihovny pro všechny* a snažil se pozitivně zviditelnit knihovny jako kulturní a vzdělávací instituce prostřednictvím nejrozmanitějšího spektra aktivit. Zahájení Týdne slovenských knihoven bylo již tradičně spojeno s předáváním ceny Slovenské asociace knihoven *Sakačik 2008*, kterou je oceněna některá z členských knihoven SAK za uskutečnění významného knihovnického počínu. Ocenění *Sakačik 2008* získala Hornozemplínská knižnice ve Vranove nad Topľou za soubor významných komunitních projektů – Knihovna v pohybu, Čtenářský tábor, Vranovské korálky. Nebojte se internetu a Nejdražší jsou naše vrásky. „Knihovna to není jen půjčování knih, ale mnoho projektů pro naše uživatele, které připravujeme v průběhu celého roku“, tvrdí ředitelka vítězné knihovny E. Antolíková. (*InfoLib – http://www.infolib.sk/index/podstranka.php?id=477*)

V únoru tohoto roku se uskutečnila v **Univerzitní knihovně v Bielefeldu** v Německu mezinárodní konference s názvem **Informační služby řízené technologií a ekonomikou**. Tato konference se

snažila nastínit budoucnost digitálních knihoven, využívání e-learningu ve vzdělávacích projektech knihoven a celou řadu dalších možností v oblasti využívání nových technologií. Zajímavé byly příspěvky sekce **Ekonomika v informačních službách** – Náklady na vědeckou komunikaci, Outsourcing informačních služeb a Ekonomické hodnoty Google Scholar. Součástí konference byla i prezentace Britské knihovny rukopisů 2.0, kterou uvedl Juan Garcés. Elisabeth Niggemann z německé Národní knihovny prezentovala projekt **Europeana** v referátu s názvem **Propojení kulturního dědictví**. Globální úlože knihoven se věnovala ve svém příspěvku prezidentka IFLA **Claudia Lux**.

(*BuB Forum Bibliothek und Informationen – Nr. 4, 2009*)

Na přelomu března a dubna 2009 se v **Arlingtonu** uskutečnil již 24. ročník největší severoamerické konference a výstavy s názvem **Počítače v knihovnách**. Tato konference se třetí desetiletí komplexně věnuje všem aspektům využívání informačních technologií v knihovnách. Letošní téma bylo *Budování zítřka a rozšiřování myšlenek a ideí ve vzdělávání*. Příspěvky se zaměřily na špičkové technologické nástroje, procesy a postupy v knihovnách, upozornily na nové on-line iniciativy a inovace ve všech informačních organizacích. Organizátoři konference se snaží propojovat nové komunity informačních specialistů s činností knihoven. Více než 150 prezentací se věnovalo problematice web designu, Open source, mobilním a virtuálním světům, vzdělávání pracovníků a plánování činností, speciálním knihovněm a vyhledávacím službám. Součástí konference byly workshopy a exkurze ve školách a knihovnách. (*Computers in Libraries – March 2009*)

Ve dnech 17.–20. srpna se v **Mechelenu** (Belgie) a v **Maastrichtu** (Holandsko) uskutečnila **konference IFLA knihoven poskytujících služby osobám se zdravotním postižením**. Má upozornit na význam poskytování specializovaných knihovnických služeb a má především prohloubit spolupráci knihoven v této oblasti z Belgie a Holandska. Budou zde prezentovány nejlepší příklady z praxe veřejných knihoven, konference se bude věnovat problematice zpřístupnění informací handicapovaným uživatelům a specialisté zde budou prezentovat novinky v publikační činnosti pro nevidomé.

(*IFLA Journal – Volume 35, No. 1, March 2009*)

Připravil **ROMAN GIEBISCH**

Úplný přehled novinek najdete na adrese http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=09_Okn/Prirustky.htm

KNIHOVNICTVÍ

Teorie. Řízení a organizace

GALKOVSKAJA, Julija Nikolajevna : Pravovoje obespečenje dejatelnosti bibliotek v Respublike Belarus : naučno-praktičeskoje posobje. /Právní zabezpečení činnosti knihoven v Bělorusku. Příručka. / Minsk : Novoje znanije, 2008. – 213 s.

Kib 8.780/B

Libraries and Information Services in the United Kingdom and the Republic of Ireland 2008/2009. 35th ed. /Knihovnické a informační služby ve Spojeném království a v Irské republice 2008–2009. / London : Facet, 2008. – ix, 485 s.

Kfe 37.712

MANGUEL, Alberto : Die Bibliothek bei Nacht. /Knihovna v noci. / Frankfurt am Main : S. Fischer, 2007. – 400 s. : il.

Kdb 37.545

OLIVER, Bette W. : From Royal to National : the Louvre Museum and the Bibliothèque Nationale. /Od královského k národnímu. Muzeum Louvre a Národní knihovna. / Lanham : Lexington Books, 2007. – ix, 107 s.

Kdb 37.176

Příručka uživatele systému ISMN / [z anglického originálu přeložil a upravil Antonín Jeřábek]. – 2. české vyd. Praha : Národní knihovna ČR, 2008. – 51 s.

Kka 8.835/B

STUEART, Robert D. – MORAN, Barbara B. : Library and Information Center Management. – 7th ed. /Řízení knihoven a informačních středisek. / Westport : Libraries Unlimited, 2007. – xxviii, 492 s.

Kf 37.420

Automatizace knihovnické a informační činnosti

ICT : information and communication technology : services at the Bibliotheca Alexandrina. /Informační a komunikační technologie. Služby Alexandrijské knihovny. / Alexandria, Egypt : Bibliotheca Alexandrina, 2008. – 29 s. : il.

Ta 8.803/B

Managing Electronic Government Information in Libraries : issues and practices / ed. by Andrea M. Morrison. /Řazení elektronických státních informací v knihovnách : problémy a praxe. / Chicago : American Library Association, 2008. – xii, 240 s.

Abdf 37.665

PALFREY, John – GASSER, Urs : Born Digital : understanding the first generation of digital natives. /Digitální zrod. Porozumění první generaci digitálního původu. / New York : Basic Books, 2008. – vii, 375 s.

Iea 37.635

Organizace knihovnických fondů

PETROVA, Tatjana Anatoljevna : Bibliotěčnyj fond : učebno-metodičeskoje posobje. /Knihovní fond. Učebnice. / Moskva : Libereja-Bibinform, 2007. – 192 s. – (Bibliotekar' i vremja. XXI vek ; vyp. 58)

Oa 8.783/B

Vodič kroz digitalne zbirke Narodne biblioteke Srbije. /Průvodce digitálními fondem Národní knihovny Srbska. / Beograd : Narodna biblioteka Srbije, 2007. – [56] s. : il.

Taa 8.453/B

WHITE, Maria ... [et al.] : Artists' Books : a cataloguers' manual. /Umělecké knihy. Příručka katalogizátora. / London : Arlis/UK & Ireland, 2006. – viii, 93 s.

Od 36.854

Sítě knihoven

Information – Innovation – Inspiration : 450 Jahre Bayerische Staatsbibliothek. /Informace, inovace, inspirace. 450 let Bavorské státní knihovny. / München : Saur, 2008. – 706 s. : il., fot., portréty

Taa 37.758

KOZINC, Željko : Vrata v vse čase : podobe splošnih knjižnic v Sloveniji. /Brána do minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Portréty veřejných knihoven ve Slovinsku. / Ljubljana : Modrijan, 2007. – 159 s. : fot.

Teb 37.741

SIMON, Theresia Maria : Die Positionierung einer Universitäts- und Hochschulbibliothek in der Wissensgesellschaft : eine bibliothekspolitische und strategische Betrachtung. /Postavení univerzitních a vysokoškolských knihoven ve vědecké společnosti. Úvaha k politice a strategii knihoven. / Frankfurt am Main : Klostermann, 2006. – xii, 267 s. : il. – (Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie ; Sonderband 91)

Tb 36.730

Služby knihoven

PUGH, Lyndon : Change Management in Information Services. – 2nd ed. /Řízení změn v informačních službách. / Aldershot : Ashgate, 2007. – x, 230 s. : grafy

Sd 37.065

Virtual Reference Service : from competencies to assessment / ed. by R.David Lankes ... [et al.] / Virtuální referenční služby : od způsobilosti k hodnocení. / New York : Neal-Schuman, 2008. – xvii, 206 s.

Sdg 37.697

INFORMATIKA

Annual Review of Information Science and Technology. Vol. 42 / Blaise Cronin, ed. /Ročenka informační vědy a technologie. / Medford : Information Today, 2008. – xxv, 686 s.

Ia 37.446

ZÁKLADNÍ KAMENY

NOVÉ BUDOVY NÁRODNÍ KNIHOVNY aneb Národ sobě II

29. část

text JAROSLAV CÍSAŘ • foto EVA HODÍKOVÁ

KÁMEN TŘICÁTÝ PRVNÍ

/ Pobočka Krajské vědecké knihovny Liberec ve Vesce a občané Vesce, Doubí, Pilínkova a Rochlic

V době stavby Národního divadla v 19. století bohužel žádný základní kámen do jeho základů z kraje pod Ještědem nedoputoval. Zdejší občané ale přispěli penězi ze sbírek. Devátého března 1862 byl v hostinci ve Vesce založen první český liberecký spolek Česká beseda. Mimochodem – existuje dodnes a mimo jiné v 80. letech minulého století vydal i brožuru *Národ sobě: liberečtí české kapliče**. Do roku 1885 bylo na stavbu Národního divadla vybráno mezi českými libereckými občany 1305 zlatých a 21 krejcar. Druhý nejstarší spolek v Liberci, Dobročín, zaslal 25 zlatých. Nebyly to nikterak zanedbatelné částky. Pro srovnání: denní mzda textilního dělníka kolem roku 1850 činila 30–36 krejcarů a ženy za stejnou dřinu dostávaly pouze 20–24 krejcarů.

V září roku 2006 namísto zlatáků putovalo z Liberecka do Prahy hned několik kamenů, a tak tentokrát bude tento region v základech nové budovy Národní knihovny ČR zastoupen hned několikanásobně. Jeden z nich se v Praze na Letné předával zásluhou pobočky Krajské vědecké knihovny Liberec (KVK) ve Vesce. Zasloužila se o to především vedoucí této pobočky Alexandra Bezděková. Kvůli autenticitě jí však dejme prostor, aby o svých pohnutkách vyprávěla sama: „K tomu, že jsem věnovala základní kámen – je to však spíše kamínek – nové budově Národní knihovny ČR, mě vedla analogie s Národním divadlem. Věřím, že základní kameny zachránily Národní divadlo. Indicie jsem našla u Jana Nerudy, který byl natolik znechucen, když zjistil že se divadelní premiéra koná pouze v přítomnosti pražské smetánky, že se ještě v průběhu večera odebral rozjímat mezi kameny posvěcené lidským potem a vírou. Myslím si, že tato chvíle, kdy se jeden z největších bardů své doby ocitl na tak magickém místě

a dal na vědomí nesouhlas s oficiální politikou, zachránila budoucnost Národního divadla. Tajemné síly se daly všanc národu a pomohly zdánlivě neuskutečnitelnému: vybudovat novou stavbu v pětkrát kratším čase, než bylo postaveno divadlo původní... Tady je prostor k zamyšlení se nad ceremonií u příležitosti oficiálního otevření nové Národní knihovny ČR, i když je to ještě daleko...“ Tolik slova paní Bezděkové.

Vesecký kámen, přesněji vesecký Pláteníček, je úzce spjatý s činností pobočky KVK ve Vesce. Symbolizuje historii místa svého nálezu, lidi, kteří zde pracovali, ale i proměny zdejší krajiny. Vesecký Pláteníček nebyl vytěžen, ale nalezen na velmi krásném místě u Kolorského rybníka. A tak

Hana Opatrná, předsedkyně Regionální organizace SKIP Libereckého kraje, předávala na happeningu v září 2006 za knihovny tohoto kraje společně s ostatními kameny i nenápadný kamínek z Vesce. Měla k tomu pověření občanů Vesce, Doubí, Pilínkova a Rochlic.

A co přeje do vínku nové budově Národní knihovny Alexandra Bezděková, která se o dar nejvíce přičinila? „Aby byla trvale obklopena parkem! Jen tak totiž může zůstat stále krásná. A také hodně štěstí a spokojených lidíček před knihovnickým pultem i za ním!!!“

* Kožík, František – Janáček, Jiří – Ruda, Vladimír – Tomsa, Jaroslav: *Národ sobě: liberečtí české kapliče*. Liberec, Česká beseda 1983. 20 s., kresba Franta Patočka.

Katalogizace hudebnin Příručka pro katalogizátora s příklady ve formátech MARC 21 a UNIMARC

Zpracovala Hana Borková

Příručka je rozdělena na dvě části. Teoretická část shrnuje důležité informace z různých zdrojů určených pro katalogizaci hudebnin, doplňuje je dílčími příklady a odkazy na příkladovou část. Příkladová část uvádí ukázky z katalogizovaných hudebnin z fondu Hudebního oddělení Národní knihovny ČR. Jsou podchyceny různé typy hudebnin, jejich zpracování je představeno jak ve formátu MARC 21, tak ve formátu UNIMARC. Do přílohy jsou zařazeny příklady autoritních záznamů unifikovaných názvů hudebních děl z databáze AUT Národní knihovny ČR.

- Národní knihovna ČR, Praha 2009, 1. vydání, náklad 300 výtisků, 165 s., 120 Kč
- ISBN 978-80-7050-565-6

Knihovna – knihovnická revue

Roč. 19, 2008, č. 2

Úvodní článek tohoto čísla časopisu *Knihovna* zhodnocuje současnou legislativu k povinnému výtisku v ČR, podává přehled o situaci v zahraničí a přináší návrh na rozšíření institutu povinného výtisku o síťové elektronické publikace včetně návrhu legislativního řešení přístupu k těmto publikacím. Jedné z nejzajímavějších technických knihoven u nás – Technické knihovně v Brně, dnes součásti Moravské zemské knihovny, se věnuje další z článků. K problému dlouhodobé archivace digitálních dat se vrací příspěvek zaměřený na důvěryhodnost digitálních repozitářů a na nástroj nazvaný DRAMBORA umožňující provádět interní audit repozitářů. Ve třech příspěvcích se toto číslo také věnuje problematice poskytování služeb zdravotně handicapovaným uživatelům. Další příspěvek je zaměřen na školní knihovny. Vzpomínka je věnována malířce a grafice Zdence Braunerové k 150. výročí jejího narození. Číslo doplňují dvě recenze ke konferenci *Human Computer Interaction*. Nechybí tradiční rubrika krátkých výtahů z odborných článků – Novinky zahraniční knihovnické literatury. Celobarevný časopis vytištěný na křídovém papíře.

- Národní knihovna ČR, Praha 2009, náklad 350 výtisků, 142 s., 200 Kč
- ISSN 1801-3252

